Ми – кияни!

Любі діти!

Вітаю вас із Днем знань — 1 вересня! Тепер ви — учні київських шкіл. У першому класі ви навчитеся читати, писати й рахувати, малювати й співати. У наступних — опануєте основи наук; вивчите іноземні мови. Та найголовніше — ознайомитеся з історією та культурою України, дізнаєтеся про наших видатних співвітчизників, чия звитяжна праця й великий талант прославили нашу країну у світі. Були серед них і кияни.

Понад 1500 років стоїть Київ на берегах Дніпра-Славути і рік від року кращає. Бо живуть тут люди, які дбають про рідне місто, прославляють його у віках. Ви запитаєте: «А що ми можемо зробити для Києва?» Дуже багато: старанно вчитися, допомагати рідним, вивчати історію міста, берегти київські традиції.

Цю книжку вам з радістю дарує Київська міська державна адміністрація. Читайте, відкривайте для себе природу й архітектуру Києва, його душу. Пишайтеся тим, що ви народилися, зростаєте і вчитеся у столичному місті. Пишайтеся тим, що ви — кияни! А місто завжди буде піклуватися про вас.

З повагою
Леонід Черновецький,
Мер м. Києва

Ми – кияни!

Навчально-розвивальний посібник
для учнів початкових класів
загальноосвітніх навчальних закладів

Харків
«Оберіг»
2009

ББК 26.89(4УКР-2К)я71
М57

Головне управління освіти і науки виконавчого органу
Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації)
Київський міський педагогічний університет імені Б. Д. Грінченка

Схвалено до видання Вченою радою КМПУ імені Б. Д. Грінченка
(*Протокол № 5 від 10. 04. 2009 р.*)

Видано за рахунок коштів Київської міської державної адміністрації.
Продаж заборонено

За сприяння Київського міського голови ***Л. М. Черновецького***

Автори-упорядники:
Соловець Л. О., канд. пед. наук, Заслужений учитель України,
викладач КМПУ імені Б. Д. Грінченка;
Карбовнича Т. В., методист вищ. кат. КМПУ імені Б. Д. Грінченка, відмінник освіти

Рецензенти:
Мартиненко С. М., доктор пед. наук, доцент,
проректор із соц.-гуманіт. питань КМПУ імені Б. Д. Грінченка;
Пушкарьова Т. Е., директор Скандинавської гімназії м. Києва

Художнє оформлення:
Андрейченко Н. М., Нестерова Т. В.

Ми — кияни! : навч.-розвив. посіб. для учнів почат. кл. загальноосвіт. навч.
М57 закл. / упорядкув. Л. О. Соловець, Т. В. Карбовнича. — Х. : Оберіг, 2009. — 64 с. : іл.
ISBN 978-966-8689-13-0.

Цей ілюстрований навчально-розвивальний посібник створено з метою допомогти дітям адаптуватися до нової для них ролі учня, а також як пропедевтичний до курсу «Києвознавство», що вивчається у старших класах. Складається з чотирьох тематичних розділів, які містять цікаві пізнавальні тексти про школу, навчання, Київ, Україну, життя столиці, видатних киян, різноманітні завдання, ігри. Зважаючи на вік користувачів, багато завдань пропонується виконувати дітям разом з дорослими. Посібник може бути використаний для роботи на уроках та в позаурочний час, організації самостійної роботи учнів у школі та вдома, дозвілля, при підготовці до шкільних та родинних свят.

Для учнів початкової школи, вчителів, батьків, студентів педагогічних спеціальностей.

ББК 26.89(4УКР-2К)я71

ISBN 978-966-8689-13-0

© Соловець Л. О., Карбовнича Т. В., 2009
© КМПУ імені Б. Д. Грінченка, оригінал-макет, 2009
© ТОВ «Оберіг», 2009

Вступне слово

Тепер ти з гордістю кажеш: **я — учень** або **я — учениця**!

Тебе з нетерпінням чекали школа й учителі! Тобою опікувалися батьки! Про тебе дбало все місто! Тисячі киян працювали для того, щоб створити хороші умови для твого навчання.

Притихли площі, всміхнулось сонце,
Сховався вітер в гілках каштанів,
Питає осінь: «Скажіть-бо, хто це
Прямує містом?» — «Юні кияни!»
Радіють тата, радіють мами,
Бабусі плачуть — така подія!
Ідуть до школи юні кияни —
Майбутнє міста, його надія!

Звичайно, першого вересня ти хвилюєшся. Трохи розгублено роздивляєшся навколо. Але це мине. Ти станеш повноправним членом великої шкільної родини. А зростаючи, міцніючи, навчаючись, станеш членом міської громади, людиною, яка любить і береже рідне місто, його традиції.

Учися так, щоб тобою пишалися рідні й друзі, вчителі, знайомі та незнайомі кияни, вся країна! Твоє майбутнє — у твої руках.

Сподіваємося, що ця книжка допоможе тобі у навчанні. А ще — розкаже про Київ і киян. Це важливо — знати про рідне місто якомога більше. Тільки так його можна ще дужче полюбити.

Хай щастить!

Автори

ПРО КНИЖКУ

Я — Василинка.

Я — Михайлик.

Ми — твої помічники:
пояснюємо, розповідаємо, радимо.
А ще ми придумали позначки-вказівки.

Прочитай,
дай відповіді
на запитання.

Попрацюй з олівцями,
фарбами, пластиліном.

Запам'ятай.

Пограйся.

Поміркуй,
зроби висновок.

Виконай разом
з батьками чи друзями.

Ця книжка — про тебе, школу, друзів, сім'ю, рідний Київ. Самостійно або разом з дорослими читай твори, виконуй завдання, роздивляйся малюнки, вивчай напам'ять вірші та приказки. А коли разом з родиною гулятимеш містом, намагайся відшукати вулиці, площі, парки, споруди, про які розповідає книжка. Поділися своїми маленькими відкриттями з рідними та однокласниками.

У школі ти здобудеш міцні знання з різних предметів, зустрінеш вірних друзів, навчишся спілкуватися, бути чемним, вихованим. Не соромся ставити запитання вчителям, батькам, друзям. Багато запитань — це добре. Це означає, що ти працюєш вдумливо, уважно і хочеш багато знати про світ, про школу, рідне місто та свою країну.

А якщо побачиш на сторінці слово «ПЕРЕРВА», можеш сміливо відпочивати. Маленька розрядка буде лише на користь.

Доброго ранку, школо!

Коли людина приходить кудись, що вона робить у першу чергу? Правильно, вітається. Вітання в українській мові — приязні, щирі. Промов голосно: «Доброго ранку, школо! Добридень, шановна вчителько! Привіт вам, друзі!» Відчуваєш, як змінився день, твій настрій? Стало тепліше, сонце визирнуло з-за хмар, хочеться співати, підстрибувати, виконувати найскладніші завдання. Мабуть, привітання — це чарівні слова. Ну, хоч трохи...

1. У що вдягнутий Вересень? А ти? Як Вересень вітався з усіма? А ти?

Вересень-школярик

Виряджа до школи Осінь
Вересня-синочка:
В сорочині із колосся,
У штанцях з листочків.
А картузик кольоровий —
Із барвистих квітів.
За плечима — ранець новий,
Із кори пошитий.
Книги, зошити — з травички,
Олівці — з стеблинок.
Чепурненькі черевички —
Із гнучких лозинок.
А шкарпетки білі-білі —
З бабиного літа:
Їх зв'язали руки вмілі
Дядька Вітра.
Ледь зажевріє світанок —
Йде школяр бадьоро.
«Добрий ранок, добрий ранок!» —
Він усім говорить (*Аркадій Музичук*).

2. Поясни, як ти розумієш ці мудрі вислови.

- Приємну мову приємно й слухать.
- Від шкільної науки міцніють розум і руки.
- Почнеш у навчанні з малого, досягнеш і більшого.
- Книги — ключ до знань.
- З книгою подружишся — розуму наберешся.
- Одна книга тисячі людей навчає.

3. А. Який настрій у вірші створила поетеса? Хто одержав подарунки від першокласника чи першокласниці?

Осінь

Осінь листячко фарбує,
Гарним кольором малює.
Жовто-золотим, червоним
Розцяцьковує корону.
Я сьогодні не барюся —
Малювати в неї вчуся.
Фарби маю, пензлик маю
І малюю, і співаю.
Намалюю я картину,
Почеплю її на стіну
Щедра осені краса
Хай ніколи не згаса.
Я зберу букет осінній —
Дуже гарний, пречарівний —
Дідусеві і бабусі,
Татусеві і матусі.
Сонце весело сія,
Вперше йду до школи я.

Зоя Ружин

Б. Намалюй осінній букет. Використай кольори, які згадуються у вірші.

4. Відшукай у вірші слова, якими описуються школярі та школа. На кого вони схожі? А яка твоя школа? Розкажи і намалюй.

Крилата школа

На світанку вулицею міста,
Де шумлять про зиму явори,
З рюкзаками, як парашутисти,
Поспішають юні школярі.
Наша рідна школа біля гаю
Схожа на літак-аероплан.
Цей літак щоранку вирушає
У далеку подорож до знань.
Опадає з кленів перше листя
На кущі калини, мій рюкзак.
Осінь у червоному намисті
Проводжає літо на літак (*Анатолій Качан*).

ПЕРЕРВА

Знайди шлях до школи.

Тяжка робота

— Дмитрику, твій глобус весь у поросі!
— Чи можу я, мамо, стирати пил з усієї земної кулі...

Хто швидше

— Андрійку, — запитує у брата сестричка, — хто у вашому класі найшвидше бігає?
— Якщо стометрівку, то Сергійко, а якщо в шкільну їдальню, то найшвидше — я.

5. А. Чи правильно Миколка збирався до школи?

Микола — першокласник

Перший раз малий Микола
Став збиратися до школи.
Олівця поклав у сумку,
Книги, ручку, зошит, гумку,
М'яч, перо, граблі, подушку,
На обід — м'яку пампушку,
Двох ведмедиків, лопату,
Білочку руду хвостату,
Лук, і стріли, і рушницю,
Ще й пухкеньку паляницю,
Ще стільця, стола і парту,
І географічну карту,
Трактора, машинку, мило —
Вже й надворі звечоріло.
Сів Миколка, дума думку:
«Чи усе поклав у сумку?»

Надія Кир'ян

Б. Дай поради хлопчику про те, що варто брати до школи. Поясни чому.

6. Запам'ятай заповіді. Порадься з друзями, батьками і додай кілька своїх.

Шкільні заповіді

- Бережи шкільне приладдя, підручники, портфель.
- Не відкладай на завтра те, що можна зробити сьогодні.
- Додержуйся режиму дня.
- Намагайся не запізнюватися. Виховуй у собі цю звичку.
- Будь охайним. Додержуйся чистоти вдома, у школі, на вулицях. Адже чисто не там, де прибирають, а там, де не смітять.
- Учися вирішувати всі питання спокійно, без галасу і бійки. Будь приязним, і до тебе ставитимуться так само.
- Своїм ділися, а чужого не бери.
- Друг не той, хто маслом маже, а хто правду в очі скаже.
- _____
- _____
- _____

7. Які звертання треба взяти за приклад? Запиши.

Звертання

Скільки є в нас, любі друзі,
для звертання ніжних слів —
і до тата, й до матусі,
до бабусь і дідусів!
І татусю, й мамцю, й нене,
і дідусю, й бабцю теж, —
миле, ніжне, сокровенне —
як ще краще назовеш?
А Федько звертання творить
так, що душу виверта:
замість «мамо» — «ма» говорить,
замість «тату» каже «та»!
В школі Беллу — «Бе» гукає,
а Меланю кличе «Ме»!
Леле! Школу оглашає
белькотіння лиш саме.
Учня він імення знає,
та не встигне підійти,
як за ґудзика хапає
і вигукує: — Ей, ти!
Дома: — Ба-а! — кричить бабусі.
(Ліньки повністю назвать).
Як ви думаєте, друзі,
що йому на це сказать?
Мабуть, треба щось кумекать,
бо інакше мимохіть
будем тільки бекать-мекать
там, де треба говорить!

Дмитро Білоус

_____

_____

8. Чим відрізняється сучасна школа від стародавньої?

Добрий день, школо!

Школа наша, виявляється, дуже стара. Їй уже 24 століття.

Коли вона з'явилася, стародавні греки називали її «схоле».

Нам би ця перша школа здавалась досить дивною, якби вдалося в ній побувати. Це було місце, де діти проводили свій вільний час.

Та могли відвідувати школу не всі діти Стародавньої Греції, а лише хлопчики з вільних родин. Дітей рабів до школи не приймали, не ходили до школи й дівчатка.

Школи були різні. Спочатку хлопчики ходили до школи, в якій їх учили читати, писати й рахувати. З цієї школи вони переходили до іншої, де їх навчали співів, музики, поезії. Завершувалося навчання в спеціальній школі, яка готувала майбутніх воїнів. Тут хлопці загартовувалися, вчилися володіти різними видами зброї. Школи ці не були державними, а належали окремим людям. Кожен власник школи заводив у ній свої порядки.

А що означало слово «схоле»? Воно спочатку означало «затримка», потім — «заняття у вільний час». Далі цим словом греки почали називати читання, а ще пізніше — лекцію.

До нас, на наші слов'янські землі, школа прийшла понад тисячу років тому. І була вона на початку дуже схожою своїми порядками на оту давньогрецьку. Так само вчилися в ній діти заможних людей, так само учні піднімалися сходинками наук (За *Аллою Коваль*).

9. Розкажи про свою школу.

Я учень / учениця _____ класу _____ школи.

У класі _____ учнів.

За однією партою зі мною сидить _____.

Моя школа знаходиться за адресою: _____.

Це світле, просторе приміщення має _____ поверхів.

Наш клас на _____ поверсі.

У класі є: *парти,* _____.

Мою вчительку звати _____.

Кожного дня я вчусь _____.

А ще у нас є фізкультура, _____, _____.

Мені у школі цікаво.

10. А. Запитай у батьків про значення невідомих слів.

Вперше у Києві

- Відкриття першої школи в Києві відбулося 988 року. У літописі «Повість минулих літ» записано, що князь Володимир Святославович тоді почав брати у «нарочитая чади», тобто дітей представників тодішньої верхівки, і віддавати їх в «учение книжное».

- Спочатку школи існували при церквах і монастирях. Учителями були священики. Дітей навчали читати і писати за псалтирем — книгою церковного змісту. У ті часи Київ був найбільшим центром книгописання. Книги створювалися у Києво-Печерській лаврі, Михайлівському та Видубицькому монастирях.

- У стародавні часи книги були рукописними. Однією з найвизначніших пам'яток київського книгописання є «Київський Псалтир», написаний у 1397 р. «Київський Псалтир» був коштовною книгою. Для того, щоб виготовити таку книгу, потрібні були особливі уміння переписувача, художника, майстра, який скріплював аркуші в одну книгу. Робота над такою коштовною книгою тривала рік, а то й більше. «Київський Псалтир» написаний чіткими літерами на 229 аркушах білого пергаменту і прикрашений 293 малюнками, на яких зображено святих, військові та побутові сцени, тварин, птахів. Це надає книзі особливої краси.

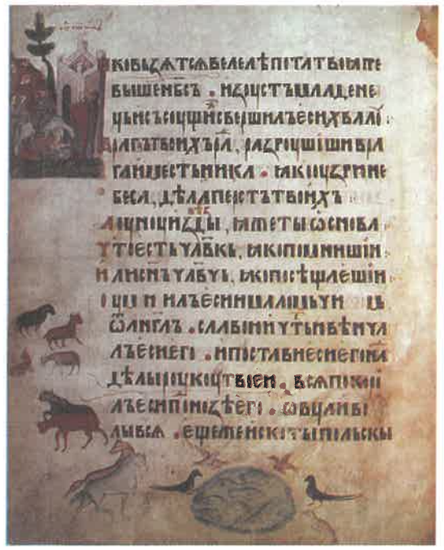

- Ярослав Мудрий заснував першу на Русі бібліотеку. Містилася вона в Софійському соборі у Києві. Книги були з Греції та Болгарії. Князь тримав переписувачів, опікувався перекладами. Є згадки про сувої та зшитки, чотирикутні книжки з окремих зшитків із пергаменту. На жаль, ця бібліотека не збереглася. Пізніше бібліотеки існували при різних школах. Найбільшою була бібліотека при Київській академії.

Б. Попроси батьків відвідати Державний музей книги і друкарства, що у Києво-Печерській лаврі. Там ти більше дізнаєшся про старовинні книги, зокрема навчальні.

11. Гарна справа — читати книжки всією родиною. Запропонуй своїм рідним провести «книжковечір».

Книжковечір

Книжка в тата, книжка в мами,
Книжка в мене і в Світлани,
З книжкою малий Тарас —
Книжковечір нині в нас.
Книжковечір, книжкотиша...
Тільки чути: песик дише
Й сумно дивиться з-під ліжка,
Бо йому немає книжки (*Наталка Поклад*).

ПЕРЕРВА

Загадки

1. Біла рілля,
Чорне насіння,
Хто вміє — той посіє,
Хто знає — відгадає.

2. Не кущ, а з листочками.
Не сорочка, а зшита,
Не людина, а навчає.

Домашнє навчання

Навчає Гриць малу сестричку,
Розкладати книги на столі:
— Від ста віднімем одиничку,
То скільки буде?
— Два нулі (*Вадим Скомаровський*).

12. Прочитай. Пофантазуй, про що розмовляють твої шкільні речі.

Хто чим хвалиться
(*Повчальні казки*)

Крейда

Крейда жваво постукувала по класній дошці. Старалася, поспішала.
І з неї сипалися на підлогу білі крихти. Дошка не витерпіла, проскрипіла:
— Ну і стукаєш же ти! Так тебе і на день не вистачить.
— Не біда! — відповіла крейда на ходу. — Чим меншою я стаю, тим більше учні знатимуть.

Дзвоник

Настало перше вересня.
Шкільний дзвоник стрепенувся і давай дзеленчати.
— Заходьте, будь ласка! Заходьте, хто не лінується вчитися! — дзвінко промовляв він.
А парадні двері косилися на нього:
— Тобі що, язик не заболить. А тут як почнуть смикати ручки...
— Як же не радіти?! — захлинався дзвоник. — Адже я ціле літо мовчав. Думав, що забули про мене.

Класи

Спочатку діти крейдою малювали класи на тротуарі. Кидали в них скельце і галасливо стрибали.
Потім книжки взяли, до школи пішли. Там сіли у справжніх класах і тихо сиділи.
А крейда букви писала на дошці.
Їм усім, звичайно, хотілося швидше опинитися в останньому класі. Але це вже була не гра — відразу не перескочиш.

Алфавіт

Букви вже знали, кому за ким ставати. Але буква Я весь час лізла вперед. Штовхалася, порушувала стрій.
— А я? Де я стану? Я ні на кого не схожа! — верещала вона і невдоволено тупотіла ніжками.
— Якало ти! — соромили її букви. — Адже в нашому строю кожне місце почесне.
Перед самим приходом учителя Я все-таки зірвалася зі свого законного місця і стала першою в строю.
Учитель здивувався:
— Який же це Алфавіт, якщо буква Я — попереду?
— А це не Алфавіт, це Ялфавіт! — викрикнула Я.

У пеналі

Вихвалялися ручка й олівець:
— Я відмінно пишу, — говорила ручка. — Без єдиної помилки!
— А я? — вторив олівець. — Ще як пишу!
А гумці соромно було це слухати, адже вона стирала їхні помилки.

За *Іваном Костирею*

13. Дай відповідь на запитання у заголовку твору.

Чи може портфель говорити?

Якось прийшов у клас Всезнайко.

— Як ви вважаєте, діти, чи може портфель говорити?

— Може! — гукають одні.

— Не може, — заперечують інші.

— А ми з вами зараз перевіримо. Дайте мені, будь ласка, чийсь портфель. Так, портфель чистенький, жодної подряпинки на його боках. Як, по-вашому, господар портфеля — людина охайна?

— Так!

— А тепер подивимось, що у портфелі всередині. Зошити і книжки охайні. У зошитах — гарні оцінки. Як навчається його господар?

— Добре!

То чи вміє портфель говорити?.. (З *журналу*).

14. Як ти думаєш, чому Слонятко саме так розв'язало приклади?

Слонятко, в якого була коротка пам'ять

(*Уривок з казки*)

Це Слонятко мало довгий ніс і коротку пам'ять. Довгий ніс називався хоботом, а коротка пам'ять — хитрістю. Носа Слоняткові вистачало, щоб діставати безліч смачних листочків з дерев.

Пам'яті йому не вистачало, щоб принести додому зі школи одну-єдину новину.

І хоча новина ця повторювалася щодня, Слонятко забувало її одразу ж, як виходило з класу.

— Сподіваюся, цього разу ти не забудеш сказати татові, що знову маєш двійку, — сердито клацав дзьобом учитель Марабу.

— Не забуду, — зітхало Слонятко.

Найсвіжішу двійку Слонятко отримало з арифметики.

А було це так.

Учитель Марабу перевернув класну дошку, і учні побачили написані на ній приклади:

10 бананів + 10 бананів =

20 бананів + 20 бананів =

30 бананів + 30 бананів =

Учитель Марабу, прискіпливо оглядаючи клас, повільно вимовив початок фрази:

— До дошки піде...

Тут він побачив, що Слонятко навіть не думає про арифметику, воно простягло під партами хобот і намагається поцупити в когось сніданок.

— ... піде Слонятко!

Кінець фрази учитель вигукнув так швидко, неначе вистрілив цими словами з рушниці.

— Га? Що? — розгублено закліпало очима Слонятко.

— До дошки! Склади й напиши відповідь!

Слонятко взяло хоботом крейду і стало біля дошки. Звичайно, воно затулило собою не тільки її, але й мало не всю стіну. Кілька хвилин щось писало, тоді відійшло вбік.

І клас вибухнув од реготу. Та й як було не сміятися, коли Слонятко так несподівано розв'язало приклади.

10 бананів + 10 бананів = сніданок

20 бананів + 20 бананів = обід

30 бананів + 30 бананів = вечеря

Ось за це Слонятко й мало найсвіжішу двійку (*Григорій Усач*).

15. А. Чи добру пораду дав дідусь онуці? Як ти перемагаєш лінощі?

Ледача подушка

Маленькій Яринці треба рано вставати, щоб до школи йти, а не хочеться, ой як не хочеться! Ввечері питає Яринка у дідуся:

— Дідусю, чому вранці вставати не хочеться? Навчіть мене, дідусю, спати так, щоб хотілося вставати і йти до школи.

— Це подушка в тебе ледача, — відповів дідусь.

— А що ж їй зробити, щоб вона не була ледачою?

— Знаю я таємницю, — пошепки сказав дідусь. — Ото саме тоді, як вставати не хочеться, візьми подушку, винеси на свіже повітря, добре вибий її кулачками — вона і не буде ледачою.

— Справді? — зраділа Яринка. — Я так і зроблю завтра.

Ще дуже рано, а треба збиратись до школи. Не хочеться вставати Яринці, але треба ж нарешті подушку провчити, лінощі з неї вибити.

Схопилась Яринка швиденько, одяглася, взяла подушку, винесла на подвір'я, поклала на лавку — та кулачками її, кулачками. Повернулася до хати, поклала подушку на ліжко — та й умиватися. А дідусь у вуса усміхається (*Василь Сухомлинський*).

Б. Який вислів передає головну думку твору?

- Лінивому все ніколи.
- Без охоти немає роботи.
- Йому тільки байдики бити.
- Знайко біжить, а незнайко лежить.

16. Про що ці оповідання та вірш? Чи знаєш ти значення слів «дружба», «турбота»? Що вони значать для тебе?

Вовчун і Мурзинський

У бабусі Насті живуть пес Вовчун і кіт Мурзинський. Вовчун — сірий, клаповухий. А Мурзинський — чорний із зеленими очима. Тільки-но хтось чужий наближається до подвір'я, пес тут-таки подає свій голос. А кіт ловить мишей. Мабуть, саме за це бабуся і любить їх обох.

Живуть кіт і пес мирно. У Вовчуна — своя мисочка, у Мурзинського — своя. Дасть їм бабуся поїсти, то вони їдять кожен окремо і не сваряться.

Та от якось бабусина родичка попросила позичити їй кота. Бабуся позичила. Без Мурзинського самотнього Вовчуна ніби хто підмінив. Він перестав гавкати і їсти. Бабуся налила йому повну мисочку молока, а він і не доторкнеться. «Чи не захворів?» — забідкалась бабуся. Стоїть молоко поряд, Вовчун лежить, поклавши голову на лапи, й сумує.

Так було день, другий. Третього дня подалася бабуся до родички й забрала кота. Як угледів Вовчун Мурзинського, то аж підстрибнув. Облизав його від вух і до хвоста, підпустив до своєї мисочки з молоком. Мурзинський теж зрадів зустрічі. Він напився молока й собі лизнув Вовчуна в писок, мовби приказуючи: «Я прибіг би додому раніше, але бабусина родичка зачинила мене в коморі».

І стали вони жити, як і жили. Пес подає голос, як зачує чужих, а кіт на мишей полює (*Борис Харчук*).

Про друга

Твій друг тобі віддасть усе:
і свій квиток на карусель,
і цвях, і ґудзик, і літак,
та не за щось, а просто так.
І збільшуване скельце,
найкраще у дворі,
твій друг зі щирим серцем
тобі віддасть — бери!

І ти нічого не жалій —
ніколи і нітрохи!
І навіть м'яч футбольний свій
віддай, як друг попросить.
І усміхнеться друг
тобі — аж схочеться співати.
І ти подумаєш тоді:
«Як гарно дарувати!»

Анатолій Костецький

Кошеня

Засмутилось кошеня —
Треба в школу йти щодня.
І прикинулося вмить,
Що у нього — хвіст болить.
Довго думав баранець
І промовив, як мудрець:
«Це хвороба непроста,
треба різати хвоста».
Кошеня кричить: «Ніколи!
Краще я піду до школи!» (*Платон Воронько*)

17. А. Чому цей вірш викликає усмішку?

Ділові розмови

Щоденно після школи
У Петрика і Вови
Усе по телефону
Йдуть «ділові розмови».
— Здоров!
— Здоров!
— Як справи?
Що робиш? — я питаю.
— Та ось по телефону
З тобою розмовляю...
А як у тебе справи?
— Та справи — те що треба!
— А що ти зараз робиш?
— Та от дзвоню до тебе...
— Ну, що ж — бувай здоровий,
Бо вже пора кінчати:
Ще ж треба подзвонити
До Роми і до Гната...

Грицько Бойко

В. Розіграй ситуації перед дзеркалом: «У бібліотеці», «У їдальні» «У перукарні». Зверни увагу на вираз вираз обличчя і жести.

18. Прочитай. Ці правила варто виконувати.

Корисні поради

- Телефонуй у справах. Розмовляй коротко, чітко, зрозуміло. Не дзвони дуже пізно й дуже рано.
- Мобільний телефон — засіб зв'язку, а не забавка на уроках.
- Якщо говориш по телефону з незнайомими людьми, попроси їх назвати ім'я, прізвище, повідомити, у якій справі вони дзвонять. Не говори, що батьків немає вдома. Краще скажи: «Батьки зараз зайняті, залиште, будь ласка, номер вашого телефону, вони вам передзвонять».
- Біля телефону мають бути записники з номерами телефонів батьків, сусідів, родичів.
- Запам'ятай міські телефони термінового виклику:

101 — пожежна рятувальна служба;
102 — міліція;
103 — швидка медична допомога;
104 — служба газу.

19. Як ти розумієш вислів: «На все у світі є свій час»?

Дитячі забави
(*Скорочено*)

Як добре після школи гратись
Із друзями в своїм дворі!
Часом забудеш, що з кімнати
Задачі кличуть, букварі...

На гойдалці летіти стрімко,
Немов на Марс на літаку,
Або ще на санчатах взимку —
Що краще є за гру таку?

...Темніє швидко... Ніч надходить
На ґанок мама вже виходить...
Усім добраніч! Де задачі?
Ми добрі діти, не ледачі!

На все у світі є свій час —
Скінчились гулянки для нас.
Тепер до тебе, люба книжко,
Все вивчити — тоді у ліжко!

Ганна Черінь

20. А. Поясни заголовок оповідання.

Головне не вміння, а хотіння

Леся щойно повернулася зі школи. Скинула куртку, настиркнула капці з порога закинула рюкзак на ліжко. Єсть, влучила! От учора промахнулася замість крісла, він упав на спину Фросі. Кішка голосно нявкнула і зникла під шафою. А з рюкзака висипалося геть усе: підручники, зошити, ножиці, недогризок від яблука, гігієнічна помада, блокнот, Барбі, носовичок, лушпиння, гумки, ручки, олівці та всякий інший непотріб, як каже Генка. Генка — це старший брат. Він терпіти не може безладу і тому не дозволяє Лесі навіть наближатися до свого комп'ютерного столу. Подумаєш, студент! Так, першого ж курсу! Такий само початківець, як і Леся. Тільки високий, під два метри, і дуже правильний — усе робить за розкладом. У неї так не виходить... Тато каже, що у них в сім'ї все навпаки: син — розсудливий, як дівчина-розумниця із казки, а дочка — не Леся, а Лесь, преславний гайдамака. Дівчинка на тата ображалася: звісно, вона не Дюймовочка, та можна було і інше прізвисько придумати. А то — гайдамака...

То де ж це всі? Ну, нехай Генка — в університеті, тато — на роботі. Але ж мама сьогодні вихідна, а бабуся зовсім на пенсії — і обох немає. Невже до вечора буду сама собі хазяйка?! Леся так закрутилася дзиґою, що, зачепившись за стілець, мало не впала на кухні. Їй повезло, а от улюбленій бабусиній квітці — ні! Мабуть, набридло, бідолашній, тягнутися до сонця, вистрибнула з горщика корінням догори, ще й землю розсипала... Ото ще!..

— А, потім приберу! — сказала Леся і помчала мити руки, бо дуже хотілося їсти.

— Борщ — не буду, кашу — не буду, буду гарячий бутерброд з огірком!

Бабуся каже, що бутерброд — не їжа. Просто бабуся їх не вміє готувати. От у Лесі вони — ду-у-же смачні!

— А, потім помию! — Леся залишила посуд на столі.

Вона забігла до своєї кімнати. Фрося про всяк випадок знову сховалася під шафу.

— Так, а де ж це щоденник?

Щоденника не було.

— А, потім знайду! І домашнє завдання потім зроблю, не горить!

Дівчинка трохи потанцювала перед дзеркалом, увімкнула телевізор, узяла ляльку Барбі, вмостилася на кріслі й стала перемикати канали, поки не знайшла свій улюблений серіал про собаку Лессі.

— Біжи швидше, наздоганяй ворога! Ти молодець, Лессі! — вона та голосно кричала, що сусідка почала стукати в стіну.

І тут Леся почула:

— Гм-м!

Незнайомець у дивному вбранні стояв у дверях і чекав, поки Леся перестане кліпати очима. У вишиванці, синіх шароварах, підперезаний червоним поясом, із шаблею за поясом, кремезний, з розкішними вусами, він нагадував козаків чи воїнів зі сторінок енциклопедії, яку Леся разом з татом читала вечорами. Проте одна деталь не дуже пасувала до героїчної подоби чоловіка — він був у маминому фартусі.

— А ви хто? — спитала дівчинка, про всяк випадок поглядом шукаючи Фросю: чи не захистить. — Звідки ви тут узялися?

— Тезка твій. Гайдамака Лесь. Прийшов за тебе роботу робити. Хлопці-побратими проходу не дають: у Лесі посуд не митий, хата не метена, уроки не роблені. Хіба ж так славне лицарство чинить? Ми не тільки на шаблях б'ємося, гроші у багатих забираємо і бідним роздаємо. Ми і казани миємо, і хліб печемо, і білизну вміємо прати. А куліш варимо — од'їстися не можна! Немає такої справи, яку б козак чи гайдамака не виконав! А ти мене перед побратимами соромиш, уже й прізвисько мені придумали: Лесь — славний нечупара! Зганьбиш ім'я один раз, у ста водах не відмиєш! Якщо зараз усе не виправлю, то і повернутися не зможу. А це значить, що з історії цілі сторінки щезнуть. Ну, то де річка, щоб води набрати та посуд вимити? Де мітла, щоб землю з розбитого вазона прибрати? Де зошит, щоб задачі писати?

Так ось він який — гайдамака, народний повстанець! Леся від сорому ледве не плакала.

— Не треба, дядечку Лесь. Я сама все виправлю. Я вмію теж усіляку роботу робити.

— Уміти — одне, а доводити справу до кінця – зовсім інше! То де мітла? Часу на балачки не маю, треба людей рятувати з неволі!

Він пішов на кухню і заходився поратися з вазоном.

Леся стрімко звелася, вимкнула телевізор, склала книжки на столі, заховала у шафу форму, погладила Фросю, відчинила кватирку... і прокинулася. У кімнаті було чисто і прибрано, кішка мружилась на телевізор.

Коли мама з бабусею прийшли додому, Леся закінчувала виконувати домашнє завдання.

— Як же ти встигла, доню, стільки справ зробити? – запитала мама.

— Головне – не вміння. Головне — хотіння.

— Хто ж це тебе такої мудрості навчив? – спитала бабуся.

— Тезка мій — Лесь, преславний гайдамака. Я тепер його ім'ям пишатимусь. І все робитиму вчасно.

Коли увечері тато читав енциклопедію, на сторінці, де розповідалося про гайдамаків, Леся помітила велике дерево — на ньому висів мамин фартух. Раніше такого на малюнку не було. Гайдамаки усміхалися. І Леся також...

Б. Створи малюнок до оповідання.

Обчисли і запиши.

	+		=	

	–		=	

	+		=	

Розділив

На уроці математики учитель запитав Мирона:
— Скажи, як розділити сім груш між вісьмома товаришами?
— Найкраще зварити компот.

Молодець, мамо

Увечері перед сном мама похвалила свого сина:
— Бачиш, дитино, сьогодні я не зробила тобі жодного зауваження.
— Молодець, мамо! Завжди будь такою чемною!

Загадки

1. Чистенькі віконця
Сміються до сонця,
Дітоньки довкола,
Наша люба _____ .

2. Маю диво на стіні,
Каже «так», не каже «ні».

У школі цікаво, але ще стільки цікавого навкруги — усе велике місто. Тому після уроків давай вирушимо на екскурсію Києвом. Ми навіть не підозрюємо, як мало знаємо про видатних киян, історію Києва, його природу, вулиці, парки, площі. Наступний розділ відкриє тобі київські таємниці, але не всі. Пізнавати Київ можна все життя.

До завтра, школо!

Добридень, Києве!

Ці теплі слова промовляють тисячі киян, коли вранці прямують у своїх справах. Їх захоплено вигукують гості нашого міста, коли вперше приїжджають до столиці України. Дійсно, прадавній і вічно юний Київ заслуговує на найкращі слова. Тож привітайся з рідним містом та дізнайся про те, чим воно заслужило увагу і прихильність такої великої кількості людей, чим уславилося серед інших міст Європи і світу.

1. Запам'ятай назви рослин і тварин. Дізнайся, які дерева і квіти ростуть біля твого будинку, школи.

Київ — місто-парк

Київ — одне з найзеленіших міст світу. Зелену зону утворюють приміські ліси, лісопарки, гідропарки, міські парки, сквери, зелені насадження бульварів, вулиць. Мешканці Києва знаходяться ніби в обіймах природи. У лісопарках і парках росте майже 250 видів дерев та кущів. Серед них каштани, липи, клени, тополі, берези, горобина, калина, дуби, верби, ялини та сосни. Щорічно у Києві висаджують понад 3 тисячі дерев, 10 тисяч кущів, 7 мільйонів квітів. Зелений символ міста — квітка та листок каштана.

Улюблені місця відпочинку киян — Володимирська гірка, Хрещатий парк, Труханів острів та Гідропарк на Дніпрі, парк Дружби народів, Сирецький дендропарк (480 видів дерев і чагарників).

У Києві є два ботанічних сади, де вирощують рідкісні рослини, навіть ті, які в Україні не ростуть. Ботанічний сад імені О. Фоміна розкинувся в центрі міста біля Київського національного університету імені Тараса Шевченка, а на схилах Дніпра простерся Центральний ботанічний сад НАН України імені академіка М. М. Гришка. Навесні кияни та гості міста приходять сюди милуватися квітучим бузком та півоніями, а влітку — трояндами.

У місті живуть не лише домашні, а й дикі тварини. У парках та скверах можна побачити білок, кажанів, їжаків, кротів, ящірок. Поруч з нами мешкають різноманітні птахи — голуби, горобці, сороки, сойки, ластівки, кропив'янки, ворони, синиці, шпаки, дятли. У зимовий період до Києва прилітають омелюхи, чечітки, горіхівки.

Кияни доглядають за зеленими насадженнями, піклуються про тварин. Можеш до цього долучитися і ти (З *журналу*).

2. Відшукай головні слова в цьому вірші. Чи ти так само думаєш?

Ми в цьому світі не самі...

Ми в цьому світі не самі —
Живуть тут звірі, птахи і комахи.
Одним повітрям дихаємо ми
І разом ходим під небесним дахом.

Хтось ходить по землі, літає хтось,
Та в кожного своя чудова мова.
Коли у дружбі жити навчимось,
То буде в світі дивно і казково (*Надія Кир'ян*).

3. Чи знаєш ти, як треба поводитися у скверах і парках? Розкажи. Запропонуй своїм рідним прогулянку до найближчого парку Києва. Спостерігай за природою.

4. Про яку тварину розповідається? Чому крота не можна тримати вдома? Чи правильно вчинили герої оповідання? Чи ходить ваша родина «на бузок»? Що цікавого ви бачили?

Пригода у ботанічному саду

Весна. Тепле сонце зазирає у вікна, вітерець кличе на природу. Тож ми з подругою домовилися піти «на бузок». Є така міська традиція: коли у Києві цвіте бузок, треба обов'язково побачити це диво. Так само як квітучі київські каштани. Тільки каштани ростуть на бульварах і вулицях, і ними можна милуватися прямо з вікон квартир. А щоб побачити бузкову повінь, треба поїхати до Центрального ботанічного саду, що на Печерську.

Ми так і зробили. Завітали до саду в середині тижня. Людей небагато, тому можна, не поспішаючи, розглядати кожен кущ, кожне суцвіття. Така краса варта того, щоб нею пишатися! А ще — киянами, які доглядають за садом бузку.

Ми переходили від алеї до алеї і милувалися барвами. Скільки їх, відтінків бузкового кольору! А є ще рожеві кущі, білі. Хотілося запам'ятати ці суцвіття назавжди.

Розмовляючи про свої справи та про бузок, ми повільно йшли до виходу. Раптом моя подруга скрикнула: «Обережно! Тут якась тваринка!» Я зупинилася і глянула вниз. Біля бордюру сиділо маленьке чорненьке створіння. Таке маленьке, що могло б поміститися на моїй долоні. Його шерсть виблискувала на сонці, відливала синім. «Це кріт, — сказала подруга. — Тут, у ботанічному саду, їх живе багато. Риють собі ходи під землею, харчуються хробаками та корінцями, на поверхню майже не виходять, бо не пристосовані жити при яскравому світлі. Дивись, які у нього лапи-лопати, повернені трохи вбік. Такими зручно рити землю».

Я розглядала тваринку: чистюля, навіть не скажеш, що під землею живе — жодної піщинки чи пилинки. Кріт ворушив вусами, тикаючись видовженою мордочкою у бордюр. Жодного звуку!

«Мабуть, він уже давно виліз із нірки, осліп від яскравого сонця і не може повернутися додому, — сказала моя подруга. — Що ж робити?» — «Будемо рятувати!» — відповіла я впевнено. «Ти справді знаєш, як рятувати кротів?» — запитала подруга. Тут моя впевненість пропала: крота я бачила вперше. «Я знаю, як поводитися з котами, бо у мене живе кішка, а от з кротами... Ще ніхто не тримав крота в домі, тому ніде й не пишуть про те, як з ним поводитися. Але ж ми не можемо його тут залишити. Бордюр надто високий, аби кріт здолав цю перешкоду».

Ми замислилися. «Треба його перенести з асфальту на землю. Але як? Ще вкусить». Подруга стала обходити тваринку збоку, придивляючись, як її взяти. І тут я відважилася. Дістала з сумки носовичок, обгорнула ним руку і обережно взяла крота за спинку. Легенький, як кошеня, він трошки пручався, поки я несла його під дерево. Коли кріт опинився у траві, мені здалося, що він полегшено зітхнув. Мабуть, здалося...

Ми поїхали додому, сподіваючись, що кріт уже заховався від пекучого сонця у свою нірку. Під землею він не пропаде. Настрій був чудовий.

Тетяна Карбовнича

5. Прочитай. Підкресли речення, в яких розповідається про зміни у природі, коли «стріляють каштани». Запам'ятай і при нагоді перевір.

Каштани
(*Уривок*)

Імлиста ніч. Тьмяно мерехтять ліхтарі. Нічний туман заплутався в деревах, що сторожують на наших вулицях. Вже з кінця серпня у нас бувають тумани. Вночі туман стелиться по землі, підіймається вгору і вже коло дев'ятої-десятої години височить, мов сива хмара. Далі розпливається в блакиті і починає припікати сонце.

Такий туман лежав на верхів'ях каштанів, і тому здавалося ще тихше.

Раптом біля мене — бац!.. Коло самих ніг, об асфальт, мов легкий постріл.

До моїх ніг покотився блискучий, полірований каштан. Він вистрибнув із своєї зеленої шкаралупи, що розірвалася на кілька рівних частинок.

Не пройшов я й десятка метрів — знову стріляють каштани об асфальт. Так весь день і всю ніч.

Ну, звичайно, дітям роздолля. Вони трусять каштани і набирають їх повні шапки. Бо каштан — чудова річ. З нього можна робити і солдатів, і танки, і бомби, і пароплави...

Але... коли стріляють каштани, значить, прийшла до нас осінь. Хоч ти й не був за містом, але знай: коли стріляють каштани, значить, зозулі полетіли, ластівки величезними зграями посунули вночі на південь. Та й інші птахи занепокоїлись. Польові миші тягнуть під землю зерно. Всі готують запаси на зиму. Час копати картоплю, рубати капусту.

Між десятим і п'ятнадцятим травня каштани стоять у своєму найвеселішому святковому уборі. Вони цвітуть. Значить, настало тепло.

А зараз, в середині вересня, каштани ронять свої плоди...

Олександр Копиленко

Зроби каштанових чоловічків, тваринок, гриби, риб тощо. Ти можеш залучити до цієї роботи рідних, друзів. Фантазія допоможе вам створити ціле каштанове містечко. Для цього тобі знадобляться: пластилін, клей, різноманітний природний матеріал, тканина, папір, шило, дріт, фарби. Але перш за все — бажання і уява.

Київ не можна уявити без його окраси — Дніпра-Славути! Це найбільша судноплавна річка України. Ширина Дніпра в межах Києва — 400—600 метрів, а його глибина — 4—12 метрів. Річки Прип'ять, Тетерів, Ірпінь, Десна несуть свої води до Дніпра. Дніпро і його притока Десна є основними джерелами питної води для міста. Але річкову воду треба очищувати перед тим, як подавати до квартир. Місто докладає багато зусиль для того, щоб кияни пили чисту воду. Тому її треба берегти і ощадливо використовувати.

6. Які назви річок дали найменування київським вулицям, районам? Може, і ти живеш на одній з таких вулиць? Розкажи.

Річки Києва

Колись по території Києва протікало багато річок. Великими річками вважалися Либідь (на ній стояло навіть декілька водяних млинів), Глибочиця, Почайна, Водиця, Сирець, Жуківка, Хрещатик, Стінка.

Річки живилися від безлічі своїх притоків. Точну їх кількість важко і назвати. Лише у річку Либідь впадали близько двадцяти притоків. Це — Скоморох, Китаївська, Старик, Клов, Паньківський, Відрадний, Шулявка, Буслівка, Звіринець, Протасів Яр... А ще були ручаї — Хрещатик, Кудрявець, Володимирка, Курячий Брід, Бабин Яр, Киянка, Мишоловка, Йорданський...

Ви помітили, мабуть, у скількох сьогоднішніх столичних вулицях, провулках і масивах «заховалися» ті давні назви київських річок та ручаїв?

Узвози Кудрявський та Кловський, вулиці Глибочицька та Паньківська, масиви Відрадний та Сирець, станція метрополітену «Шулявка» та залізнична станція «Протасів Яр»...

На жаль, з часом більшість річок висохли, а невеликою кількістю тих, що залишилися, ми не можемо помилуватися через те, що вони — полонені. Аби не заважали господарській діяльності, люди замурували їх у спеціальні труби — колектори, і течуть ці води тепер під землею. Як-от Либідь у районі площі Перемоги. У пам'яті людській залишилися тільки легенди.

За *книгою «Дванадцять місяців, 2001»*

7. Розкажи, чому річка отримала таку назву.

Річка Либідь

У одного київського князя була дочка Либідь. Вона була гарна, як травневе сонце. З усіх країн світу з'їжджалися молоді лицарі, князі й королевичі просити її руки. Та князівна знати й чути не хотіла про весілля.

«Не піду, та й годі», — казала вона всім. Лицарі й королевичі хотіли звабити князівну своїм багатством, хоробрістю; не один поклав голову в турнірах, щоб привернути увагу князівни. Та Либідь гордувала всіма. Тоді парубки, які сваталися до дівчини, порадившись між собою, сіли на вірних коней і роз'їхалися по домівках.

Пусто й сумно зробилося в княжих палатах: не стало хоробрих лицарів, прекрасних королевичів, не проводилися лицарські турніри, веселі розваги. Княжна, як горличка в клітці, сиділа в своєму притихлому теремі, дивилася на дорогу. Вже й хотіла б, щоб хтось приїхав, та ніхто не показувався. Бо погана слава біжить далеко попереду доброї.

Так пройшло кілька років. Помер князь, на його місце прийшов другий. Князівна мусила вибратися з палацу. Вона побудувала собі хатку на горі

за Києвом й жила в ній одна-однісінька. Сумним було відлюдькувате життя Либеді. Дні й ночі вона плакала. З цих сліз і зробився струмочок, який, увібравши води інших струмків, перетворився на річку, що її люди називають ім'ям князівни — Либіддю. Гора, на якій жила князівна, зветься тепер Дівичгорою. Так доля покарала погордливу князівну... (*Нар. творчість*)

8. Яке привітання використала поетеса? Вивчи вірш напам'ять. Розкажи гостям чи на святі.

Перший пароплав

Було це вранці. Я ще трохи спав.
На землю скочив босими ногами,
як привітався перший пароплав,
далеко десь з Дніпром і з берегами.
— Ту-ту! Ту-ту! — він подих перевів
і знов: — Ту-ту! — гукнув мені щосили.
— Ту-ту! Ту-ту! — йому я відповів. —
Бувай здоровий і пливи щасливий! (*Ліна Костенко*)

ПЕРЕРВА

Поєднай підписи з малюнками: запиши у кружечок цифру.

Довідка. 1. Міст Метро. 2. Річковий вокзал. 3. Музей води. 4. Краєвид Дніпра.

Кажуть, що Київ — древнє і вічно юне місто. Древнє, тому що вік його перевищує 1500 років. Уявляєш, скільки свічок треба для іменинного торта нашому місту? І який це має бути торт? Мабуть, як Майдан Незалежності! Юне, тому що місто постійно росте, розвивається, змінюється. Замість старих вулиць і будівель, майданів і мостів з'являються нові, більш сучасні, збудовані за останнім словом техніки. Щодня місто розквітає молодими усмішками, промениться щастям, коли йдуть школярі та студенти, мами гуляють з дітьми.

Усі події, які сталися в Києві упродовж його існування, — це **історія міста**. Є у ній звитяжні й сумні сторінки. Всі кияни так чи інакше цікавляться і пишаються історією рідного міста, розказують про неї гостям. Дізнайся про деякі події і ти.

9. Запам'ятай імена засновників Києва.

* * *

Де стоїть тепер наш Київ,
Там була сама гора,
Жив там першим Кий з Хоривом,
Щек та Либідь – їх сестра.

Над самим Дніпром на горах,
Огороджений з боків
Ровом, мурами, валами,
Київ виріс і розцвів.

Олександр Олесь

10. Якими словами авторка описує прадавній Київ?

Діялося це давно, у славному городі Києві — столиці землі полянської, за князя Кия. Був той князь мудрим і сильним правителем, якому корилися не лише поляни, що жили довкола Києва, а й інші племена: деревляни, дреговичі, сіверяни й тиверці. Давали данину князеві, йшли служити до нього дружинниками, ходили в походи разом з ним — і збагачували княжу столицю.

І був город Київ найкращий та найбагатший серед усіх інших руських городів, а слава про його князя йшла далеко довкола і заходила аж у царства індійське, в городи грецькі. Стояв, як і тепер стоїть, Київ на березі Дніпра ріки, а по ріці вгору і вниз пливли човни великі, всіляким крамом навантажені. Купці біля Києва приставали і з киянами торгували. Веселий багатий був город Київ (За *Ольгою Мак*).

11. Чи є серед місць, про які розповіла письменниця, твої улюблені? Запропонуй родині здійснити прогулянку історичними місцями Києва.

Наш Київ

Колись, у сиву давнину, на тому місці, де зараз стоїть наш славний Київ, тільки зеленіли густим лісом пагорби над Дніпром. У лісі було багато дичини, у ріці — риби. Хороше місце! І на схилах Дніпра оселилися люди.

Розповідає нам про це «Повість минулих літ». Написав її понад дев'ять століть тому літописець Нестор. Він розповідає про людей, які першими прийшли у ці місця. Було їх три брати і сестра. Братів звали Кий, Щек і Хорив, а сестру — Либідь.

Те місце, де колись оселився старший брат Кий, і досі називають Старокиївською горою. Житло Кия, звичайно, не збереглось. Адже це було дуже давно. Але багато старовинної зброї, посуду та інших речей можна побачити в Історичному музеї, який побудований на Старокиївській горі.

Місце, яке обрали брати Кий, Щек і Хорив і сестра їхня Либідь, виявилося щасливим. Незабаром тут виросло місто, що назвали Києвом. Навколо нього поступово складалася і розквітла сильна держава — Київська Русь.

Одного з перших могутніх князів Київської Русі звали Володимиром. За його князювання в Києві було відкрито першу на Русі школу. У сучасному Києві є пам'ятник князю Володимиру. Він стоїть у красивому парку, що розкинувся на високому пагорбі над Дніпром. Парк зветься Володимирська гірка. Це улюблене місце прогулянок і киян, і гостей міста. Старезні дерева зімкнули свої віти над алеями, і навіть у спеку тут приємна прохолода. А які краєвиди відкриваються оку! З гори видно широчінь синього Дніпра. А серед зелені в далині піднімаються світлі будинки нових районів міста.

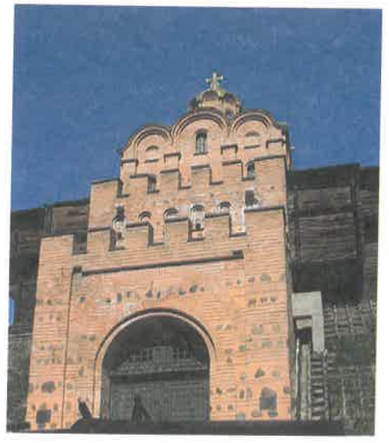

Небагато що збереглося в Києві з часів Київської Русі. Хіба що назви деяких вулиць нагадують нам про давнину. Ось одна з них — Ярославів вал. За князя Ярослава (син Володимира) на її місці була міська стіна (вал) з кількома воротами. Головні ворота звалися Золотими.

Біля цих воріт часто спалахували криваві бої. «Якщо захопиш Золоті Ворота, постукаєш по них мечем, — оволодієш Києвом», — так говорили войовничі сусіди. І кияни, не шкодуючи життя, захищали Золоті Ворота. Зараз від них залишилися лише руїни, над якими побудовано нову споруду. Учені вважають, що Золоті Ворота колись виглядали саме так.

Та є в Києві пам'ятка, яка збереглася з часів князя Ярослава. Це — Софійський собор. «Диво велике» — говорили про нього наші предки. Собор і справді диво. Усередині бачимо чудові розписи, мозаїки на стінах, на колонах. Ось уже майже десять століть дивляться з давньої стіни портрети чотирьох дочок князя Ярослава. Стародавні майстри зобразили навіть веселих танцюристів, яким у захваті грають кілька музикантів.

Князя Ярослава народ прозвав Мудрим. Він зібрав у Софійському соборі велику бібліотеку. Це була перша бібліотека на Русі. Зараз перед входом до собору встановлено великий камінь. На ньому висічено портрет Ярослава Мудрого з книжкою в руках. Нижче — його слова, які переказав і зберіг для нас літописець. Ярослав говорить про книгу, про те, що «велика користь буває людині від учіння книжного».

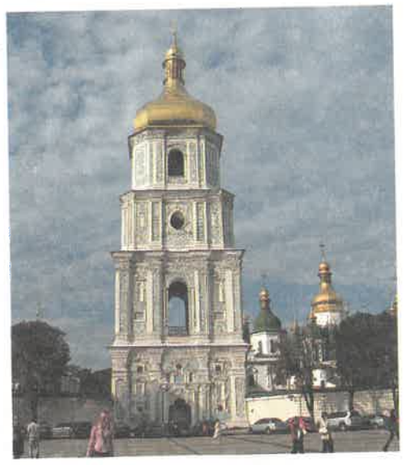

На високому правому березі Дніпра, серед зелені дерев білою стрічкою звивається стіна. Вона оточує Києво-Печерську лавру.

З давніх-давен було відомо, що в цих місцях багато печер. У них не раз ховалися кияни, коли на місто нападали вороги. Пізніше в печерах оселилися монахи. З часом над печерами піднялися камінні храми, один красивіший за інший. Поруч зводилися інші будови. Тут, у маленькій кімнатці монастиря — келії, — жив і писав свою «Повість минулих літ» Нестор-літописець.

Пізніше інший монах, на ймення Агапіт, побудував у лаврі першу на Русі лікарню. Вона так і звалась — Агапітова. Будували її для князя та його сім'ї. Але Агапіт лікував у ній і князів, і простий люд.

Перша школа. Перша бібліотека. Перша лікарня...

Багато добрих і корисних справ починалося на давній Київській землі!

За *Паолою Утевською*

12. Відшукай правильну відповідь. ***Порада.*** Якщо не можеш цього зробити одразу, ще раз прочитай текст «Наш Київ».

- Один із засновників Києва:
  а) князь Володимир;
  б) князь Ярослав Мудрий;
  в) легендарний Кий.

- Велику бібліотеку у Софійському соборі зібрав:
  а) князь Святослав;
  б) князь Ярослав Мудрий;
  в) князь Володимир.

- Першу лікарню у Києво-Печерській лаврі заснував:
  а) Нестор;
  б) Агапіт;
  в) Щек.

- «Якщо захопиш їх, постукаєш по них мечем, — оволодієш Києвом», — так говорили войовничі сусіди про:
  а) печери лаври;
  б) Золоті Ворота;
  в) Ярославові вали.

- «Диво велике» — це:
  а) Золоті Ворота;
  б) Володимирська гірка;
  в) Софійський собор.

Акровірш

Вузька буваю і широка.
У мене по обидва боки
Людські оселі, магазини.
— **И**хи-ихи, — хурчать машини.
Цокочуть каблуки й ціпки.
Я поможу всім залюбки (*Петро Розвозчик*).

Славиться Київ не тільки парками чи вулицями. Гордістю міста є відомі діячі культури, науки, політики, військові, спортсмени. Це вони прославили рідне місто у віках. Це про них згадують з особливою теплотою, увічнюють їхню пам'ять, на прикладі їхнього життя виховують дітей. Якщо ти будеш уважним під час прогулянок Києвом, то обов'язково побачиш на будинках та інших спорудах пам'ятні дошки на честь видатних письменників, авіаторів, меценатів, архітекторів, художників та людей інших професій, діяльність яких тісно пов'язана з Києвом. Так місто віддає шану уславленим киянам.

13. Що нового ти довідався/довідалася з оповіді?

Міст імені Є. О. Патона

Ви вже знаєте, що Київ розкинувся на берегах Дніпра. І щоб потрапити лівого берега на правий чи навпаки, треба скористатися мостом. Міст — споруда, яка з'єднує береги річки. Фактично це частина дороги, прокладен над водою. Колись давно, як люди ще не вміли будувати справжні мости, Дніпрі існували переправи, де використовували човни або пороми. Взим кияни переходили річку по льоду, що було небезпечно. Але з розвитко науки і техніки з'явилися можливості зводити міцні, надійні мости, здат витримати велике навантаження. Нині у Києві — сім мостів через Дніпро.

Мабуть, ви чули такий вислів: міст Патона? Звичайно, чули. Але не в знають, що він означає. Цей київський міст визнаний видатною інженерно спорудою сучасності. Над його проектом працювали багато архітекторів інженерів, а втілено в споруді ідеї та розробки академіка Євгена Оскарови

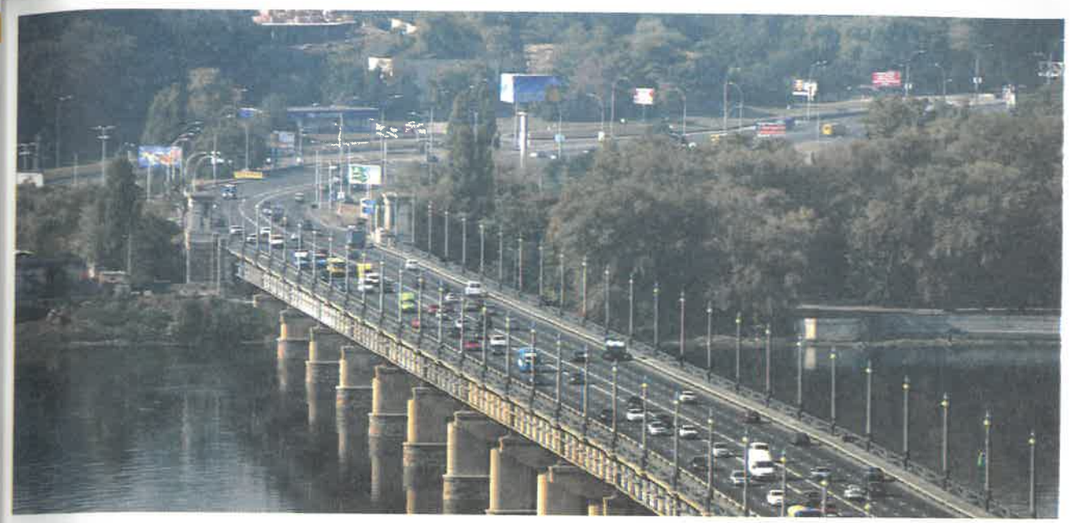

Патона. Саме його ім'я понад 50 років носить перший у світі металевий суцільнозварний міст, тобто міст, зведений з використанням електрозварювання. Довжина мосту — 1543 метри, ширина — 21 метр. Вага всіх конструкцій — 10 тисяч тонн! Прикрашає міст художня металева огорожа.

Словник

Архітектор — людина, яка проектує та зводить будівлі.
Авіатор — той, хто керує літаком, льотчик.
Меценат — той, хто допомагає розвивати мистецтво і науку, піклується про збереження творів мистецтва.
Інженер — фахівець з вищою технічною освітою.

14. Чи бувала твоя родина у цих пам'ятних місцях?

Увічнення пам'яті Тараса Шевченка в Києві

- Пам'ятник Тарасові Шевченку, знайомий всім киянам, був відкритий 1939 р. напередодні 125-ї річниці з дня народження поета. Автори його — скульптор Матвій Манізер та архітектор Євген Левінсон. Шестиметрова бронзова постать на постаменті з рожевого граніту стоїть у парку, що носить ім'я поета. Біля підніжжя пам'ятника завжди свіжі квіти.

- 1928 р. у Києві був відкритий перший музей Тараса Шевченка. Нині це Літературно-меморіальний будинок-музей поета. Він розташований у дерев'яному одноповерховому будинку за адресою: пров. Т. Шевченка, 8а, де у 1846 — на початку 1847 рр. жив Кобзар. За переказами, тут знаходилась художня майстерня Т. Шевченка та його друга художника М. Сажина.

- Національний музей Тараса Шевченка займає двоповерховий будинок на бульварі Тараса Шевченка, 12 (колишній особняк міського голови Демидова-Сан-Донато). У фондах музею зберігається понад 70 тисяч предметів. Це особисті речі Шевченка, документи, його рукописи та листи, книги, а також портрети, графіка, акварелі, замальовки — понад тисячу робіт. У музеї щорічно відбуваються конкурси читців творів Т. Шевченка.

- Відділом Національного музею є Літературно-меморіальний музей Т. Шевченка по вул. Вишгородській, 5. Колись Тарас Шевченко тут жив у родині української письменниці Стефанії Лободи. У ті часи цей район називали Пріорка.

Б. Разом з батьками пройдіться бульваром Т. Шевченка. Відвідайте Літературно-меморіальний музей Т. Шевченка на Пріорці.

15. Чи любили діти Шевченка? Що про це свідчить?

У Києві, на Пріорці

Шевченко дуже любив дітей. Живучи в 1859 році в Києві на Пріорці, поет дуже здружився з дітворою. Діти бігли за ним і кричали:

— Дядьку, розкажіть нам ще одну казочку!

По обіді поет ішов у сад, лягав під яблунею і кликав до себе дітей. Вони лазили по ньому, пустували.

— Кого люблять діти, — казав про себе поет, — той не зовсім ще поганий чоловік.

Якось наймичка Оришка, перучи одяг, знайшла гроші, про які Шевченко забув, і він на ці гроші влаштував для сусідських дітей «бенкет». Пішов на базар, накупив силу іграшок та ласощів, ледве доніс. Двір посипали свіжою травою, дітвора раділа, гралася, качалася по траві, поет теж радів. По обіді перекупка привезла цілий візок яблук, груш, пряників, бубликів. З двору «бенкет» перейшов на вигін. Посходилися дорослі й говорили:

— Оцей старий, певне, божевільний!

Шевченко бігав разом з дітьми, повчав їх, сміявся, змагавсь із хлопцями (*Валерій Шевчук*).

16. Відвідай разом з батьками музей Лесі Українки. Назви місця Києва, які пов'язані з іменем поетеси.

Леся Українка в Києві

Уперше маленька Лариса Косач (Леся Українка) приїхала до Києва разом з батьками в січні 1876 р. Через п'ять років родина Косачів знову в Києві. Цього разу мета приїзду — навчання дітей. Косачі оселилися у будинку по вул. Стрілецькій, 15. До Лариси та її брата Михайла запрошують учителів — Лариса надто слаба, щоб навчатися в гімназії. Того року на свято Йордана дівчинка застудилася і невиліковно захворіла. «Мені в Києві дуже добре, тільки ні з ким гратись», — пише в одному з листів маленька Леся. Відтоді вона кілька зим проводить у Києві в навчанні.

Пізніше дорослою, перебуваючи у Києві, Леся Українка брала участь у роботі Літературно-артистичного товариства, де виступала з доповідями та декламувала свої поезії. Вона зупинялася у будинку своєї матері Олени Пчілки по вул. Маріїнсько-Благовіщенській, 101 (тепер вул. Саксаганського, 97).

Цей будинок зберігся. У ньому 1962 р. був відкритий літературно-меморіальний музей (За *Оксаною Юрковою*).

17. А. Вивчіть напам'ять поезії Тараса Шевченка та Лесі Українки.

Дивлюсь, аж світає...

...Дивлюсь, аж світає,
Край неба палає,
Соловейко в темнім гаї
Сонце зустрічає.
Тихесенько вітер віє,
Степи, лани мріють,
Меж ярами над ставами
Верби зеленіють.
Сади рясні похились,
Тополі по волі
Стоять собі, мов сторожа,
Розмовляють з полем.
І все то те, вся країна
Повита красою,
Зеленіє, вмивається
Дрібною росою,
Споконвіку вмивається,
Сонце зустрічає...
І нема тому почину,
І краю немає!

Тарас Шевченко

* * *

Як дитиною, бувало,
Упаду собі на лихо,
То хоч в серце біль доходив,
Я собі вставала тихо.

«Що, болить?» — мене питали,
Але я не признавалась —
Я була малою горда, —
Щоб не плакать, я сміялась...

Леся Українка

Б. Проведіть конкурс на кращого читця.

Київ — столиця України. Тут працює Президент України, Верховна Рада, Уряд України. Тут приймаються і затверджуються закони, за якими розбудовується наша незалежна, вільна держава.

Широко відомі в Україні та світі центральна вулиця Києва — Хрещатик і центральна площа — Майдан Незалежності, де святкують День Києва, проводять урочистості, мітинги, концерти, змагання. На Майдані споруджено найбільший фонтан міста, працюють підземні торговельні центри.

Керує містом Київська міська державна адміністрація. На неї та на киян покладаються обов'язки підтримувати статус сучасної європейської столиці. Тому бути киянином не тільки почесно, але й відповідально. Юні кияни про це знають і намагаються в усьому допомагати дорослим. Ти також навчишся дбати і берегти рідне місто, щоб столицею України пишалися всі громадяни нашої держави.

18. Запам'ятай державні символи нашої країни.

Державний Герб України.

Державний Прапор України.

19. Вивчи вірш напам'ять.

Прапор нашої країни

Прапор нашої країни
Має колір жовто-синій.
І повинен кожен знати,
Як два кольори єднати.
Синє небо — верхня смуга,
Жовте поле — смуга друга.
Не забудь ніде й ніколи:
Україна — небо й поле.
Ну, іще запам'ятай:
Україна — мирний край.

Ганна Чубач

20. Поясни назву головної вулиці столиці. Запам'ятай, як виглядає герб Києва.

Головне місто держави

Кожне місто нашої держави по-своєму прекрасне і неповторне. Своєрідність Києва у тому, що поруч із пам'ятниками сивої давнини живе і розростається сучасне європейське місто.

З давніх-давен кожен знаменитий рід в Україні мав свій герб. Герб — це особливий знак, який розповідає про походження роду. Свої герби мали українські міста і землі.

Столиця України також має герб, який змінювався з плином часу. Гербом Києва сьогодні є зображення архістратига Михаїла з мечем і щитом. Ми бачимо герб Києва на міських печатках, офіційних паперах, штандарті міста та у вигляді скульптури на Майдані Незалежності. Зелений символ Києва — цвіт каштана з листком.

Головною вулицею столиці є Хрещатик. Він простягається від Майдану Незалежності до Бессарабки. Пройти Хрещатиком з кінця в кінець можна за 20 хвилин.

За часів Київської Русі центральна вулиця сучасного Києва була долиною, вкритою лісом. По ній протікав струмок. У давнину кияни тут розвішували сіті для ловів диких звірів. Долину називали Хрещатою, тому що її перехрещували, перетинали яри та балки. Нині на Хрещатику ростуть величні каштани. Подивитися, як вони квітують, приїжджають тисячі людей з усієї України і з-за кордону. Вулицю неодноразово руйнували загарбники під час воєн, але кияни щоразу відбудовували Хрещатик — він ставав ще кращим.

Київські вулиці, парки, сквери, будівлі, дніпровські схили розкажуть тобі про минуле та сьогодення. Київ — центр освіти і культури. Школи, гімназії, ліцеї, бібліотеки, університети, академії, музеї, театри, стадіони — найкращий тому доказ.

Київ сьогодні — це місто-герой, місто-музей, місто-трудівник.

У Києві є десять районів. Уважно роздивись їх на карті міста.

З *журналу*

21. Прочитай і розкажи, що цікавого можна побачити на Хрещатику.

Хрещатик

Наш Хрещатик славний
Урочисто вбраний.
Зацвіли каштани,
І дзвенять фонтани.
А машини —
Крутять шини
Без упину, без упину.

Виринають пішоходи
Із підземних переходів:
Всі такі ліричні,
Всі такі столичні.
От і ми із братом
Вийшли погуляти!

Ганна Чубач

Київ відрізняється від інших міст не тільки своїми пам'ятками. У столиці працюють усі види міського транспорту: метро, автобуси, трамваї, тролейбуси, маршрутки, таксі. Діє фунікулер. Це також вид міського транспорту, яким кияни можуть швидко дістатися з центральної частини міста, розташованої на київських пагорбах, до Подолу. Довжина шляху становить 238 метрів. Рейс триває 2,5—3 хвилини. Кожний вагон може перевезти близько 100 пасажирів. Незабутні враження!

У великому місті є не тільки переваги, а й незручності. Рух на столичних вулицях такий напружений, що пішоходи повинні бути дуже уважними. Для переходу вулиці треба користуватися підземними переходами. А якщо їх немає, виконувати всі вказівки світлофора або регулювальника. Великі вулиці дітям краще переходити з дорослими.

22. Перевір себе. Чи знаєш ти сигнали світлофора? Замалюй кружечки кольорами.

Для водія

- ◯ — Стій!
- ◯ — Увага!
- ◯ — Дорога вільна!

Для пішохода

- ◯ — Стій!
- ◯ — Увага!
- ◯ — Можна йти!

23. А. Як ти вважаєш, хто наробив шкоди і кому потрібно за це відповідати? Нагадай школяреві правила переходу вулиці.

Світлофор

Світлофор стояв біля самого перехрестя. Він замружував то червоне око, то зелене і командував:

— Стійте!

— Йдіть!

А шкільному кашкетові було ніколи, і він, хоробро набакирившись, обурювався:

— Чого затримуєш? Не бачиш — спізнюємося на уроки?!

Зірвався і — навпростець через перехрестя.

Світлофор так і остовпів: заморгав не в лад відразу обома очицями. Завищали машинні гальма. Завили сирени. І налякані шофери припали до оглядових віконець.

Не виявись на перехресті постового міліціонера, бути б лиху: кашкет ледь не потрапив під самоскид.

Зім'ятий, замурзаний, він пискливо виправдовувався:

— Я тут ні при чому. Мене школяр носить. З нього й питайте.

Школяр же в цей час щодуху тікав подалі від перехрестя й налякано бурмотів:

— Добре, що я слідом за ним не кинувся. А так сам наробив шкоди, сам і відповідай (*Іван Костиря*).

Б. Поясни народну мудрість.

- З самого початку думай, який буде кінець.
- Маєш голову, май же і розум.
- Голова не на те, щоб тільки кашкет носити.

24. Що цікавого розповів автор про київський трамвай? Чи користуються члени твоєї родини трамваєм? З якою метою?

Київський трамвай

20 травня 1892 року вулицями Києва пробіг перший не лише в місті, а й у всій Європі електричний трамвай. Відтоді минуло 117 років.

Історія транспорту Києва не менш цікава, ніж історія його вулиць та будинків. Здається, вулиці нашого міста бачили всі можливі та неможливі транспортні засоби. Не їздили Києвом хіба що на слонах. Спочатку киян перевозила конка — вагон, запряжений кіньми, що рухався по рейках. Маршрут пролягав від Либідської площі до Троїцької, там, де зараз стадіон «Олімпійський». Вагони увесь час ходили переповнені. Пасажири скаржилися.

У відповідь місто поставило на колії ще одне диво тодішньої техніки — локомобіль. Але якщо на рівних ділянках невеличкий міський паротяг рухався досить швидко, то на підйомах ставав абсолютно безпорадним. Крім того, від локомобіля йшли дим та пара, а це було небезпечно. Тож вирішили звернутися до ідеї використання електрики. Оголосили конкурс, у якому переміг відомий інженер Аманд Струве.

І ось нарешті відбувся перший випробувальний рейс електричного трамваю. Вздовж усього маршруту, від церкви Різдва на Поштовій площі і аж до Європейського майдану, стояв натовп. Багато хто не приховував, що прийшов подивитися, як вагон звалиться з рейок, та цього не сталося. Випробування пройшли успішно — трамвайчик без проблем подолав складний підйом і так само спокійно пройшов спуск. Київська публіка вітала появу електричного трамваю із захопленням.

Отже, можна сміливо стверджувати, що трамвай є найстарішим та, мабуть, найбільш надійним видом міського транспорту. А ще — це екологічно чистий транспорт, що для великого міста має неабияке значення. Шкода буде, якщо трамвай зникне з київських вулиць...

За *Владиславом Крапивкою*

25. Роздивися малюнок. Скажи, які правила поведінки у транспорті діти виконують. Які не виконують? Чи ти все робиш так, як треба?

26. Які зупинки Київського метрополітену ти знаєш? Якими лініями метро користується твоя сім'я? Коли і для чого?

Я у метро

Щоб почуватися безпечно під час поїздки, треба знати і виконувати правила користування метрополітеном.

Почнемо зі східців. Вони тут незвичайні, наче в казці, самі несуть людей. І називаються ескалатором. Їдучи ним, треба триматися за поручень, щоб при раптовій зупинці не впасти. Пригадай подібну ситуацію з мультфільму «Ну, постривай!», коли Вовк летів донизу в мисці. До речі, Заєць теж порушив правила — біг ескалатором, перестрибуючи через сходинки.

Сидіти на східцях теж не рекомендується, навіть якщо ти дуже стомився, бо твій одяг може застрягнути між сходинками.

Без потреби не йди ескалатором, який не працює. Якщо в тебе чи у когось з пасажирів щось упало, не намагайся лавірувати між ногами людей — все одно не збереш розсипані речі. Чергова має спинити ескалатор, щоб ти міг їх спокійно підняти.

Не підходь близько до краю платформи, щоб не підсковзнутися, щоб хтось не штовхнув тебе. Це небезпечно! А якщо впустиш щось на рейки, то будь розумним пасажиром: не стрибай униз, а звернися до чергового по станції.

Якщо за якоїсь причини поїзд зупиниться в тунелі — не панікуй і виконуй усі команди працівників метрополітену.

Метро розраховане на вихованих пасажирів. Кинута на платформі бананова шкірка може стати загрозою для багатьох людей. І не притримані двері вестибюля можуть набити комусь ґулю. Пам'ятай про це.

За *Тамарою Шульгою*

27. А. Розкажи, яким ти собі уявляєш метро, побудоване кротом і ховрашком.

Метро

Риє землю в лузі кріт, /
Проклада **підземний хід**. //
Ховрашок **допомагає** — /
З нірки **землю** вигрібає. //
І радіє: /
— От **добро** — /
Буде в нас тепер **метро** // (*Василь Заєць*).

Б. Вивчи вірш напам'ять. Голосом виділяй ключові слова. Зверни увагу на паузи: / — коротка, // — довга.

28. Допиши основні правила поведінки в метро. Додержуйся їх та навчи маленьких братика чи сестричку.

- Не притуляйся до дверей поїзда — це небезпечно.
- Поступайся місцем людям літнього віку та меншим за тебе дітям.
- Розмовляй тихо, не вмикай голосно свій плеєр чи телефон.
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____

29. Розкажи, якими видами транспорту тобі вже доводилося користуватися. Якщо твої батьки працюють на транспорті, розпитай їх про роботу.

Види транспорту, якими користуються кияни

- Залізничним, автомобільним, повітряним, річковим, морським транспортом перевозять пасажирів та вантажі.
- Найдавніші транспортні шляхи, якими користуються люди, були водні. Водним шляхом Київ з'єднаний з усіма портами на Дніпрі та на Чорному морі. На гранітній набережній Дніпра збудований річковий вокзал, а недалеко від нього, вище за течією, розміщений річковий порт.
- До Києва залізницею прибувають потяги з усіх областей України та з-за кордону. До 10-річчя незалежності України було відремонтовано Центральний вокзал, оновлено Привокзальну площу, зведено новий Південний вокзал. Працює Дарницький вокзал, станції Київ-Московський, Київ-Пасажирський, Київ-Петрівка.
- У Києві — два аеропорти: «Бориспіль», розташований за містом, і «Київ» — у межах міста в Жулянах. Аеропорт «Бориспіль» розрахований на прийом найсучасніших літаків. Звідси можна дістатися багатьох країн Європи, Азії, Африки, Америки. До «Борисполя» прибувають офіційні урядові делегації, гості з багатьох країн світу. Аеропорт з Києвом з'єднує зручна швидкісна автомагістраль.
- Автошляхи розходяться від Києва в усіх напрямках. Вони з'єднують його з районними та обласними центрами України, іншими державами. У Києві перетинаються автомобільні траси України.

Загадки

1. У вагоні світло, чисто,
За вагоном — темнота...
Довго їдемо під містом,
Раптом поїзд виліта
З підземелля на Дніпро.
Гарне в Києві _____ .

Валентина Кириленко

2. Ухопився за дріт, покотився у світ,
Потяг близняток цілий десяток.

Тамара Коломієць

Написав

— Діти! Запишіть у зошити імена людей, яких ви вважаєте найвидатнішими, — запропонував учитель.

Згодом він запитує:

— Скільки вже ти написав, Романе?

— Десять. Лишився ще один — воротар...

День хилиться до вечора. Увечері місто також зайняте своїми справами.

Транспорту меншає, зникають «пробки», люди поспішають додому або до театрів, кафе, кінотеатрів, у гості. Хтось відпочиває, хтось продовжує працювати. Київ — місто-трудівник — ніколи не спить.

Давай дізнаємося про те, чим зайняті жителі міста вдень, як вони проводять дозвілля.

Добрий вечір, кияни!

Була колись така приказка: «Київ люди прикрашають». Зрештою, і тепер нічого не змінилося. Місто — це люди, які його будують, прибирають, охороняють, знімають про нього кіно, малюють, фотографують, пишуть про нього вірші й оповідання, просто гуляють вулицями, бо жити без цього не можуть. А ще — варять борщ, печуть хліб, вчать дітей, лікують хворих людей і тварин, шиють одяг, роблять зачіски, перевозять вантажі, друкують книжки, газети і журнали, замінюють труби, ремонтують телевізори, холодильники, пральні машинки, продають товари, розносять пошту та виконують ще багато різноманітних справ.

Киянами називають людей, які народилися в Києві, а також тих, хто живе, працює і навчається в ньому. Доброго вечора, кияни! Доброго вечора, трудівники!

1. Назви професії людей, які працюють у Києві. Ким працюють твої батьки? Ким ти хочеш бути, коли виростеш?

_____ — готує їжу.
_____ — пече хліб.
_____ — ремонтує водопровідні крани.
_____ — навчає дітей.
_____ — оголошує передачі по телевізору.
_____ — лікує дорослих і дітей.
_____ — виступає на сцені театру.
_____ — керує автомобілем.
_____ — робить зачіски.
_____ — приносить листи і газети.

2. Відгадай, що для чого треба.

* * *

Щоб город перекопати,
Треба мати нам _____.
Щоб забить в стіну гвіздок,
Треба мати _____.
Щоби дрова нарубати,
Треба нам _____ мати.
Щоб пришити ґудзик швидко,
Треба мати _____ й _____.
Влітку трави над рікою
Косять гострою _____.
Щоб паркан пофарбувати,
Необхідно _____ мати.
А без чого жодне діло не кипіло б, не горіло б?
Без завзятих і робочих,
До усяких справ охочих,
Здібних до усіх наук,
Двох твої умілих _____.

Галина Малик

3. Розкажи за малюнком про свою бабусю. Скористайся довідкою.

Довідка. Люба, кохана, мудра, майстриня, чистий посуд, пухке тісто, смачний пиріг, ласкаві руки, бабусина казка, моя найкраща, золоті руки, золоте серце.

ПЕРЕРВА

Старий шарф легко перетворити на кумедного котика або кицю у спідничці. Склади шарф удвоє. Акуратно проший його, як показано на малюнку. Наповни ватою або поролоном і заший. Окремо із тканини зроби хвіст і теж наповни його ватою. Приший хвіст, очі-намистинки, із ґудзика — ніс, виший ротик, перев'яжи шию бантом — котик-подушка готовий (З *журналу*).

Є у Києві один незвичайний заклад, який діти дуже люблять. Там найсмачніше морозиво, найшвидші каруселі, найцікавіші мешканці. Здогадалися? Звісно, це — зоопарк, місце, де утримують диких тварин для того, щоб відвідувачі могли якомога більше дізнатися про їхнє життя. У зоопарку створюються умови, наближені до природного середовища, в якому мешкає кожен вид тварин. Відвідуючи зоопарк, треба пам'ятати про три «**НЕ**»: **НЕ** смітити, **НЕ** годувати тварин, **НЕ** кричати.

4. Як ти думаєш, що треба зробити, аби зникла потреба утримання тварин у неволі? Запроси своїх рідних до зоопарку, за оповіданням складіть маршрут прогулянки.

Для чого потрібні зоопарки

Нині багато видів рослин і тварин зникають внаслідок руйнування природного середовища їх існування, нерозумної господарської діяльності людини. Рослини та тварин, що зникають, заносять до Червоної книги України, їх охороняють у заповідниках, ботанічних садах, зоопарках.

Зоологічні парки — це такі місця, де можна поєднати веселе дозвілля з науковим пізнанням тварин.

Київський зоопарк, заснований ще у 1908 році, — один із найстаріших у Східній Європі. Гуляючи тут, можна спостерігати за тваринами, що мешкають на території України. Або опинитися поряд із представниками тваринного світу всіх шести континентів. У зоопарку можна побачити жирафів, кенгуру, бегемотів, носорогів, білих ведмедів, тюленів, оленів та інших тварин.

У столичному зоопарку споруджено дитячий майданчик, будинок юних натуралістів, ветеринарну лікарню, кінозал, зоологічний музей, перекинуто вишукані мости через ставок, зведено великі павільйони для мавп і птахів. На ставках серед водоплавних птахів можна побачити пеліканів та рожевих фламінго.

Центральна споруда зоопарку — «Острів звірів», де утримуються хижаки: тигри, леви, вовки. Окремі будівлі відведено для слонів та ведмедів. У спеціальних вітринах мешкають плазуни.

Київський зоопарк — найбільший в Україні. Міська влада постійно опікується упорядкуванням його території, поліпшенням умов утримання тварин (За *книгою «Історія Києва»*).

5. Перекажи текст. Як ти вважаєш, чи можна годувати тварин у зоопарку?

Як ведмідь добував з води паляничку

У неділю в зоологічний сад поприходили люди дивитися на звірів, що там жили. Звичайно, як туди приходять, то й їсти звірам приносять. Хтось кинув ведмедеві паляничку; та тільки так невлучно кинув, що паляничка впала в басейн з водою. Ведмідь подивився, подумав... Мабуть, не хотілося йому у воду лізти, то він і прирозумів, як паляничку добути: став край басейну і почав лопатою гнати воду до себе. Він вигадав добре, бо, женучи до себе воду, він з водою гнав до себе й паляничку. І паляничка не забарилася припливти до ведмедя. Тоді він витяг її лапою і з'їв (*Борис Грінченко*).

6. Повправляйся переговорити папугу. Скористайся порадами.

Скоромовка

Тротуарами тритони тягнуть тістечок три тонни.
За тритонами пітони тягнуть ще чотири тонни.
А на тістечка кроти вже роззявили роти.

Микола Заєць

Поради. 1. Прочитай скоромовку 2-3 рази підряд мовчки. 2. Перший рядок читай повільно, другий — швидше, третій — ще швидше і так далі. 3. Читай у зворотному порядку: швидко — повільно — дуже повільно.

7. Прочитай. Виконай малюнок чи аплікацію.

Що кому треба

Рибі — вода,
ластівці — небо,
дятлові — ліс,
все я приніс.
Фарби я взяв —
намалював:
дятлові — ліс,
ластівці — небо,
рибам — озерце.
Для всіх моє серце.

Микола Сингаївський

8. Придумай до вірша назву. Відгадай, про кого мовиться.

...Усі його сварять
І геть проганяють.
За те, що у пустощах
Він — заводій.

Одначе з роботи
Його не звільняють,
Бо діткам він любий
В цій ролі смішній.

Анатолій Григорук

9. Доповни розповідь про київський цирк.

Столичний цирк

Цирк — переважно кругла будівля з ареною і високим куполом. Тут у супроводі музики виступають артисти цирку: силачі, акробати, повітряні гімнасти, жонглери, фокусники, приборкувачі та ін. Між номерами публіку розважають клоуни.

Циркове мистецтво в Україні виникло давно: ще скоморохи смішили людей на площах древнього Києва. Довгий час існували мандрівні циркові трупи, балагани, звіринці, шапіто, які ходили від міста до міста і давали вистави. Перший постійний цирк в Україні з'явився понад сто тридцять років назад у Києві. Спочатку — дерев'яний, а через вісім років у центрі міста постала мурована споруда цирку Берґоньє.

Приміщення Національного цирку України зведено 1960 року на площі Перемоги (архітектор В. Жуков). Це сучасна будівля, оснащена за останнім словом техніки. Одночасно виставу можуть дивитися 2100 глядачів. Киянам пощастило переглянути найкращі програми багатьох артистів, зокрема приборкувачів Людмили та Володимира Шевченків, гімнастів під керівництвом Юрія Бесараба та ін. У цирку працює Музей циркового мистецтва. Крім Національного цирку, нині в столиці працюють і інші творчі колективи, наприклад, цирк «Кобзов».

В акробатиці, еквілібристиці та жонглерстві українським циркачам немає рівних. Це нещодавно довів молодий київський жонглер Олександр Кобліков, який здобув золоту медаль на найпрестижнішому ювілейному 30-му Всесвітньому фестивалі циркового мистецтва «Цирк майбутнього» в Парижі (Франція) (За *матеріалами періодичної преси*).

ПЕРЕРВА

Чи любиш ти цирк? А театр? Намалюй афішу до циркової вистави.

Так, кияни увечері або у вихідні відвідують театри, музеї, різноманітні виставки, цирк, зоопарк. Але дозвілля городян на цьому не закінчується. Працюють спортивні секції, клуби, басейни, ковзанки. Там тренуються і діти, і дорослі. Київ — не тільки культурна столиця, але й спортивна. У 2012 році в Україні проходитимуть матчі ЄВРО-2012, і Київ буде приймати команди, які гратимуть у фіналі цих престижних футбольних змагань. Столиця вже нині готується до цієї міжнародної події. Ти також готуйся. Підвищуй свій культурний рівень, зміцнюй здоров'я. Ти ж киянин!

10. Прочитай. Дізнайся у дорослих, які театри є в Києві. Попроси відвідати ляльковий театр.

Театри бувають різні

Театр опери і балету

Сама назва театру свідчить про те, що у ньому ти можеш побачити балет і послухати оперу. Балет — це вид сценічного мистецтва, що поєднує танець, музику, виразні рухи, жести, міміку. Опера — це музичний спектакль зі співами. Важливу роль в опері відіграє арія — епізод, що виконується окремим співаком у супроводі оркестру. Оркестр створює яскраві музичні картини, розкриває почуття героя. Київські театри пропонують юним глядачам перегляд дитячих оперних та балетних вистав: «Попелюшка», «Русалонька», «Дюймовочка», «Лускунчик» та інші.

Театр юного глядача

Дає вистави для дітей та юнацтва. У цих виставах грають актори, перевтілені у звірят або дітей. Перші театри юного глядача в Україні були створені майже сто років тому. У дитячих театрах спектаклі ставляться і силами юних виконавців — дітей.

Театр ляльок

У театральній виставі діють ляльки, яких приводять у рух актори-лялькарі. Текст ролі читає, зазвичай, лялькар. Залежно від конструкцій ляльок і засобів їх пересування театр ляльок має кілька різновидів.

Театр верхніх ляльок. Ляльку, як рукавичку, надягає на руку лялькар. Рухається лялька над завісою — ширмою, за якою стоять актори спектаклю — вони ж лялькарі. Лялькарів ми не бачимо, а спостерігаємо лише рухи ляльок над ширмою.

Театр маріонеток. Маріонетка — це театральна лялька, яку приводить у рух лялькар за допомогою ниток, тонких мотузків або металевого шнура. Лялькар виступає перед глядачем разом з лялькою, часто не ховаючись за ширмою.

Театр тіней. У такому театрі ляльки рухаються за спеціально освітленою ширмою. Ми бачимо лише тінь від ляльки. Звідси і назва (З *енциклопедії*).

11. Як ти думаєш, чому хлопчикові вже не соромно показувати щоденник?

Ми з другом граємо в футбол

Ми з другом граємо в футбол,
Тренуємось щоденно.
Коли заб'ю десятий гол,
Забуду про щоденник.
Не дуже добрі в ньому звістки:
Не вчивсь, крутивсь, смикнув за кіску,
Подер портфель, забув пенал,
«Добридень!» в класі не сказав.
Я ж не навмисне, я хвилююсь,
Я ж у футбол щодня тренуюсь:
Як буде ЄВРО в нашім місті —
Я стану справжнім футболістом!
Проте кепкує з мене Ліна:
— Всі футболісти на «відмінно»
На полі грають. Але й в школі
У них були «голи» чудові!
Я зрозумів. Забивши гол,
Уроки вчу щоденно.
Мені не соромно тепер
Показувать щоденник!

Тетяна Карбовнича

12. Поєднай підписи з малюнками: допиши у кружечок цифру.

1. Київський академічний театр ляльок.
2. Національна опера України.
3. Київський театр юного глядача.

13. Ознайомся з художніми роботами київських учнів. Створи свої малюнки. Тему обери самостійно.

• Вже понад 15 років у Оболонському районі м. Києва працює Дитяча зразкова студія декоративного розпису. Тут діти різного віку вивчають традиційне художнє мистецтво України, а також техніку створення петриківського розпису. Учні студії малюють не тільки художні полотна, а й прикрашають розписом шкатулки, баклаги, свічники, ялинкові прикраси.

Войленко Аліна, 16 р.
Зима на селі

Харченко Ірина, 16 р.
Букет

Дяченко Катерина, 8 р.
Сови

• Гурток декоративного розпису в Київському Палаці дітей та юнацтва працює вже більше десяти років. Вихованці гуртка беруть участь у безлічі фестивалів дитячої творчості в Україні та за її межами. Постійно відкривають для себе нові види й техніки ужиткового мистецтва, серед яких аплікація та витинанка, писанка. Роботи дітей виконані на різні теми, але всі вони об'єднані єдиною метою — стати духовним дарунком для кожного. В них багато сонця, яскравого кольору та сміху. Від дитячих робіт ллється безтурботна радість юних майстрів, а це означає, що їх картини промовляють до глядача і наповнюють його радістю (За *Дмитром Шинкаренком*).

Осадчий Петро, 10 р.
Місто майбутнього

Слався, Україно!

Зовсім мало сторінок залишилося в нашій книжці. Багато про що вона розповіла. Про школу і вірних друзів, про правила дорожнього руху, про славетні сторінки історії рідного міста, про засновників Києва та інших видатних киян. А ще — про зелені насадження, тварин, які мешкають у Києві. Були у ній цікаві оповіді про київські річки, вулиці, про перший трамвай, громадські установи, театри, музеї, цирк, зоопарк.

Ти вітався/віталася зі школою, друзями, киянами, рідним містом. А чи можна привітатися з усією країною? Звичайно, можна! Для такого привітання треба добирати слова, що йдуть прямо із серця: «Слався, Україно! Слався, Батьківщино!»

1. Про що цей вірш? Який у нього настрій? А який настрій став у тебе після читання поезії?

Привітні слова

Ти вийдеш із дому на синім світанку,
І скаже каштан тобі: — Доброго ранку!
Малинове сонце за гаєм проснеться:
— Добридень! — привітно тобі усміхнеться.
— Добридень! Добридень! — на вулиці всюди
до тебе казатимуть приязно люди.
Як присмерк туманом посуне з-за річки,
— Цінь-цінь! Добрий вечір! — промовить синичка.
А люба матуся, вкладаючи спати,
«добраніч» тобі не забуде сказати.
Мій друже маленький! Кохана дитино!
З тобою говорить уся Україна.
І річка, і сонце, і пташка, й діброва
Чекають від тебе привітного слова.

Сергій Цушко

2. Яка думка об'єднує вірш і казку?

П'ять братів
Казка

Не в чужій країні, а на нашій землі, не колись давно, а тепер жило собі п'ять братів. Найстарший звався Великим, бо він був найбільший. Молодшого звали Вказівним, середульшого — Середульшим, ще молодшого — Безіменним. А найменшенький звався Мізинцем.

Підростали брати. От і олівець їм подарували, щоб писати, малювати, вчитися. Розкрили брати зошита. Великий і Вказівний взяли олівець, та до зошита донести їм несила. Бідкаються:

— Братику Середульший, допоможи нам.

— Я зараз.

І підпер їх, щоб олівець не впав.

Донесли втрьох олівець до зошита, але писати не можуть: олівець важкий.

— Братику Безіменний, допоможи нам.

Безіменний підпер їх. Однак олівець не слухався. Лише коли братів — Великого, Вказівного, Середульшого і Безіменного підпер найменший братик Мізинчик, олівець ніби сам писати став.

І написав він:

— Ми — брати! (*Борис Харчук*)

Єдність

Нероздільні земля і небо,
Нероздільна моя сім'я,
Нероздільна любов до тебе,
Дорога матусю моя.

Нероздільна людська родина,
Наша мова і наша кров,
І єдиній моїй Україні –
Нероздільна моя любов...

Дмитро Чередниченко

3. Закінчи прислів'я, об'єднавши слова за зразком.

1. До свого роду	◯ нема України.
2. На сонці тепло, а	◯ зірка світанкова.
3. Рідна мова, наче	◯ соловей без пісні.
4. Людина без Вітчизни, як	◯ біля мами добре.
5. Без верби і калини	(1) хоч через воду.

4. А. Прочитай. Чому Київ називають серцем держави?

Україна

Україна — незалежна держава. Розташована в Європі. З півночі на південь простягається на 893 кілометри, із заходу на схід — на 1316 кілометрів. Має вихід до Чорного і Азовського морів. У нашій країні є ліси, річки, рівнини, степи, гори — Карпати і Кримські. Найбільша ріка України — Дніпро. Найвища гора знаходиться у Карпатах. Це Говерла. В Україні є 24 області та Автономна Республіка Крим. Населення України проживає у великих містах і маленьких містечках, у селах і селищах. Працюють заводи і фабрики, де виробляють машини і устаткування, автомобілі, кораблі, літаки, трактори, товари для населення, хімічну продукцію, ліки тощо. На шахтах видобувають вугілля. В Україні збирають великі врожаї зерна, розводять худобу. Спокій держави захищає армія. Українських співаків, танцюристів, письменників, учених, спортсменів знають у всьому світі. Київ – столиця держави, її серце: тут приймаються важливі для життя країни рішення.

Б. Розглянь карту України. Знайди Київ та міста, в яких тобі вже довелося побувати.

5. Вивчи вірш напам'ять.

Моя країна — Україна

Моя країна – Україна,
Сонячна держава.
І дорослому, й дитині
Жити в ній цікаво.

Щовесни сади квітують,
Солов'ї співають.
У країну Україну
Гості приїжджають:

Із Америки, з Кавказу.
З Праги і Варшави.
Бо в країні Україні
Гостювать — цікаво.

У столиці — світлі лиця.
В селах — щирі люди.
Я за тебе, Батьківщино,
Завжди гордий буду!

Ганна Чубач

6. Розгадай зашифровані в акровіршах слова. Чи пов'язані вони між собою?

Чотири загадки любові
(*Акровірші*)

Ми вічно прагнем вирости,
А вона — за нас радіти.
Ми без неї — сироти,
А для неї — завжди діти.

Материнська ласкава і дивна
Од пракореня нашого роду.
В ній пізнаєш себе як людину.
А без неї немає народу!

Шлях в життя дає, мов мати.
Кличе мудрості пізнати.
От урок останній. Квіти.
Линуть діти в світ радіти.
А у неї — інші діти!

У світах піснями славна,
Краєм жита зветься здавна.
Розцвіла калина в лузі,
А народ міцніє в русі.
Їдьте в гості, любі друзі!
Нас планета всіх єдна,
А Вітчизна в нас — одна!

Василь Довжик

7. Чи можна сказати, що Київ — твоя мала батьківщина, а Україна — велика?

8. Прочитай уривок з «Поученія» Володимира Мономаха, київського князя, онука Ярослава Мудрого. Поясни зміст висловлювання.

А коли добре щось умієте — того не забувайте, а чого не вмієте — то того учітесь, так же, як отець мій. Удома сидячи, він зумів знати п'ять мов, — а за се почесть єсть од інших країв. Лінощі ж — усьому [лихому] мати: що [людина] вміє — те забуде, а чого ж не вміє — то того не вчиться.

9. Чи зрозумілий тобі зміст легенди? Поговори про це з друзями, батьками. Добери до легенди прислів'я.

Не плоди, а насіння

Юнак ішов містом і побачив крамницю з вивіскою: «Продається УСЕ». Йому стало цікаво, й він зайшов всередину. За прилавком стояв янгол. «Що бажаєте?» — запитав він. «Невже правда, що ви продаєте геть усе? О, я хочу миру на землі, добробуту для усіх людей, щоб не було злих слів, вчинків...» Юнак говорив би й далі, та янгол перервав його: «Добре, добре, та зважте — ми продаємо не плоди, а насіння». — «Що це означає?» — «А ось що: хочете миру на всій землі — не сваріться з сусідом, мрієте про чисте довкілля — не кидайте де прийдеться папірці від цукерок, не хочете чути злих слів — не кажіть їх!..» (*Зоряна Живка*).

Мабуть, ти вже зрозумів/зрозуміла, що тільки в казці все робиться саме собою. У житті досягти поставленої мети можна завдяки наполегливій праці та міцним знанням.

Тисячі поколінь киян працювали для того, аби зберегти і передати у спадок нащадкам прекрасне місто на Дніпрі, древнє і вічно юне. Кияни – працелюбні, освічені, виховані, привітні, закохані у своє місто люди. Бути киянином/киянкою не тільки почесно, але й відповідально, тому що Київ – столиця України, її серце.

Якщо запитають: «Хто ти?», можеш сміливо відповідати:
хлопчик / дівчинка, син / дочка своїх батьків,
учень / учениця, юний киянин / юна киянка,
юний громадянин України / юна громадянка України.

ЗМІСТ

Вступне слово 3

Про книжку 4

Доброго ранку, школо! 5

Добридень, Києве! 23

Добрий вечір, кияни! 48

Слався, Україно! 58

Відповіді на загадки: С.12: 1 — зошит і літери, письмо; 2 — книжка. С. 22: 1 — школа; 2 — годинник. С. 47: 1 — метро; 2 — потяг.

Навчальне видання

Ми – кияни!

Навчально-розвивальний посібник
для учнів початкових класів
загальноосвітніх навчальних закладів

Видано за рахунок коштів Київської міської державної адміністрації.
Продаж заборонено.

З навчальною метою у виданні використано портрети художника В. Крижанівського (с. 38); фотографії Н. Мчедлішвілі (с. 24, 32, 51, 52); карту України, підготовлену Л. Криницьким (с. 60); матеріали сайтів: www.mundm.kiev.ua (с. 56—57); www.litopys.org.ua (с. 11); www.oldkiev.ua (с. 43), www.gorod.kiev.ua (с. 31), www.sezamka.kiev.ua (с. 35).

Верстка підготовлена у НМЦ видавничої діяльності КМПУ імені Б. Д. Грінченка.
Відповідальна за випуск *Карбовнича Т. В.*
Редактор *Гетьман Н. І.*
Дизайнер, художній редактор *Нестерова Т. В.*
Технічний редактор *Піхота Т. М.*
Верстальник *Скрябіна В. І.*

Підписано до друку 04.06.2009 р. Формат 60x84/8. Папір офсетний.
Гарнітура Peterburg. Друк офс. Ум. друк. арк. 9,44.
Обл.-вид. арк. 8,26. Тираж 23 000 пр. Зам. № 9-064.

Видавець та виготівник ТОВ «Оберіг»
61140, м. Харків, просп. Гагаріна, 62, к. 97.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3045 від 07.12.2007 р.

Київ давній і сучасний

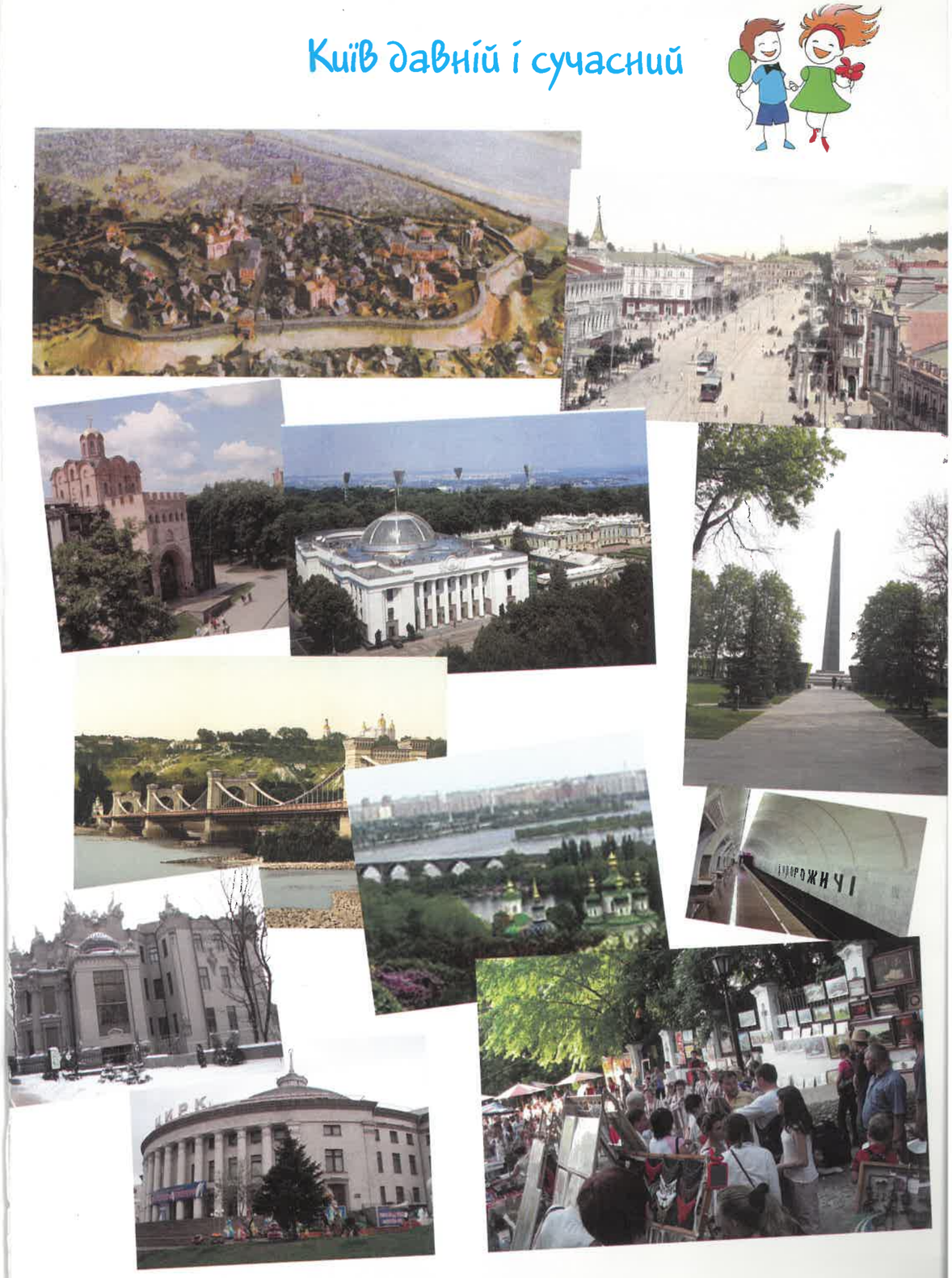

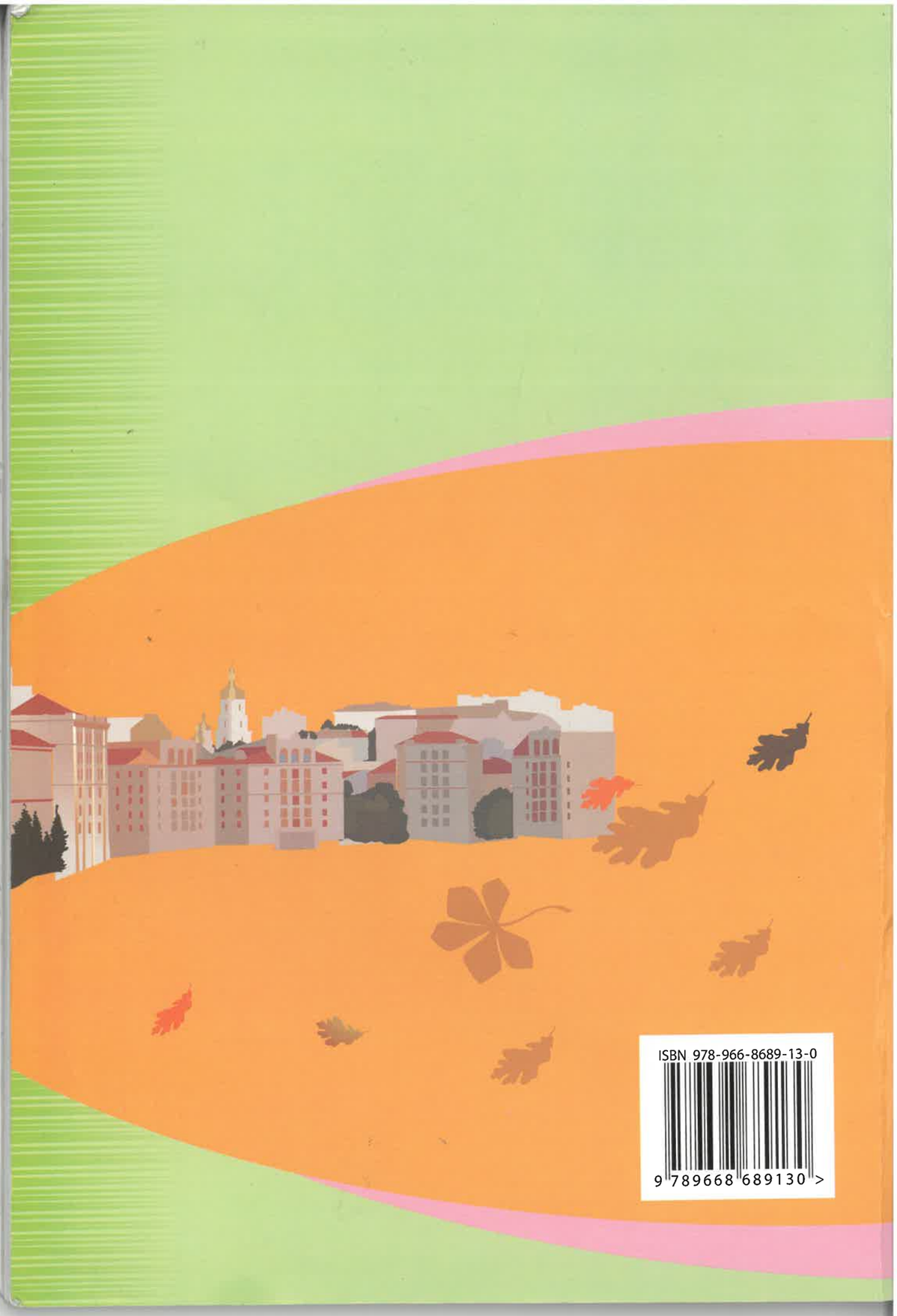

ISBN 978-966-8689-13-0

9 789668 689130 >